

קונטרס

תורת הקורא

על מגילת אסתר

קונטרס זה יו"ל ע"י מערכת טעמי תורה.
תודה לכל העוזרים והמסייעים שקונטרס זה יראה אור.
© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.
הערות, הארות, שאלות, רעיונות, ביקורת, ותרומות לצורך המשך פיתוח הגליונות, יתקבלו בברכה במערכת.
כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות השבועיים במייל.
מייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

קונטרס זה מכיל הערות ודיוקים, הלכות ומנהגים, פרפראות וחדושים, דיונים ובירורים, הקשורים בקריאת מגילת אסתר והמסתעף.

הקונטרס מחולק חנינם עבור בעלי קריאה וכל מי שרוצה להחכים בנושאים אלו.

סימון כוכבית * הוא סימון להערה כפולה המופיעה כבר לעיל.
סימון ☞ מורה על קריאה המשנה משמעות.



לעילוי נשמת



מרת בלומה חיה רחל בת ר' יששכר דב ע"ה.
מרת צילה צביה בת ר' משה אליהו ע"ה.
ר' עזרא בן ר' אלתר שמשון יהודה ז"ל.
הרה"ג ר' עמיר ב"ר חיים יהל זצ"ל, נלב"ע ט' בתמוז תשע"ד.
האשה החשובה מרת איטא ב"ר אברהם ע"ה.
ר' אהרן מנחם בן ר' חיים ז"ל, נלב"ע ט"ו באדר שושן פורים תשמ"ג.

הסכמת הגאון ר' שריה דבליצקי שליט"א

בס"ד, יום י"א אדר ב' תענית אסתר מוקדם תשע"ד.

הסכמה ומכתב ברכה

הנה הובא לפני קונטרס תורת הקורא על מגילת אסתר, אשר תוכנו הוא הערות ודיוקים ומנהגים וכו' בקריאת המגילה, והנה הוא חלק מגליונות תורת הקורא הנשלחים לי כפעם בפעם, זה יותר משנה וחצי, על פרשיות התורה הערות ודיוקים וכו'. והנה זה דבר גדול מאד שנמצא שיש לפני בעל הקריאה בהכנתו את הקריאה מיטב הדיוקים וכו' כל הדעות בדקדוקי המילים וכו' עם כל המקורות מספרי דקדוק מרבתינו בעלי הדקדוק, ספרים אשר אין יד כל אדם ממשמשת בהם, ומהם ספרים חשובים כאלה שרובם לא יודעים על קיומן. ובגליונות תורת הקורא הכל ערוך ומסודר, לתועלת בעלי הקורא, כי הרי הקריאה בתורה"ק ובמגילה גם במקום שמשגה כזה אינו מעכב, אבל עכ"פ לכתחילה צריך מאד לדקדק בכל דבר ודבר.

לזאת יבורכו, האברכים היקרים שליט"א העוסקים בזה למען זיכוי הרבים, בכל מילי דברכות וכטו"ס. והנני מקוה שימשיכו במפעלם הטוב גם על ההפטרות.

והנני בא עה"ח יום הג"ל לכבוד כל בעלי קורא דווקני ולכל מזכי הרבים בזה.

שריה דבליצקי

❖ הלכה ומנהג ❖

ב' ה': איש יהודי הנה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן-שמעי בן-קיש איש ימיני - נוהגים שהציבור אומר פסוק זה בקו"ר^א, ורק אחר שסיימו כל הקהל חוזר הש"ץ וקורא פסוק זה^ב.

ב' ו': אשר הגלה מירושלים עם-הגלה אשר הגלתה עם יבנה מלך-יהודה אשר הגלה נבוכדנאצר מלך בבל - נוהגים לנגן מילים אלו בניגון איכה^א.

ב' ט': ובהגיע תר-אסתר בת-אביהל - יש נוהגים לנגן מילים אלו בניגון של שמחה^א.

ב' י"ז: ויאהב המלך את-אסתר מפל-הנשים ותשא-תן וחסד לפניו מפל-הבתולות וישם פת-מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי - יש נוהגים לנגן מילים אלו בניגון של שמחה בקול רם ובמשך^א.

ג' ט"ו: והמלך והמן ישבו לשבות והעיר שושן נבוכה: ומרדכי ידע את-פל-אשר נעשה ויקרע מרדכי את-בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויצעק וצעקה גדלה ומרה - נוהגים לנגן מילים אלו בניגון איכה^א.

ד' ג': אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יצע לרבים - נוהגים לנגן מילים אלו בניגון איכה^א.

ד' י"ד: רוח והצלח יעמוד ליהודים ממקום אחר - יש נוהגים לקרוא מילים אלו בקול רם ובמשך^ב.

ד' ט"ז: וכאשר אבדתי אבדתי - נוהגים לנגן מילים אלו בניגון איכה^א.

ו' א': בלילה ההוא נדדה שנת המלך - נוהגים להגביה הקול יותר ממה שקראו עד כאן^א, ויש נוהגים לנגנו בניגון של

לגבי הפסוקים והנערה אשר תיטב וגו' (ב' ד'), רכבי הרקש האחשתרנים וגו' (ח' י"ד), וכל מעשה תקפו וגו' (י' ב'), נראה שטעם המנהג לנגנו בניגון מיוחד משום שהפסוקים שאחריהם נאמרים ע"י הקהל לפני הש"ץ, ומשום כך מסיים הש"ץ בניגון מיוחד כדי לרמוז לקהל שיתחילו בקריאת הפסוק הבא, ומעין מה שכתב במחזור ויטרי (סימן רמ"ה) בשם ר"ת שנהג לומר פסוק ויעברו על פניו בקול רם ועבר לרמוז לקהל שיתחילו בקריאת י"ג מדות.

ואכן יש מקומות שאינם נוהגים במנהג זה של ניגון הפסוקים המובאים במעגלי צדק ובדברי קהלת, אך בפסוקים אלו שלפני עניית הקהל נוהגים לנגן בסופם בנעימה מיוחדת לרמוז לקהל להתחיל בקריאת הפסוק הבא (ומשום טעם זה נוהגים לנגן כן גם בסוף הפסוק ומרדכי יצא מלפני המלך (ח' ט"ו)).

^א רמ"א (סי' תר"צ סעיף י"ז). ובדרכי משה (שם סק"ד) בשם הגהות מיימוני (פ"א אות ז'), כלבו (הל' פורים סי' מ"ה), ואבודרהם.

^ב במשנה ברורה (סימן תקס"ו סק"ג) כתב על המקראות שהציבור אומר לפני הש"ץ, שראוי להזהר שהש"ץ ימתין עד שסיימו כולם, ואח"כ יתחיל לקרוא, כדי שישמעו כולם.

ואף שהקהל קרא את הפסוק לפני הש"ץ, מ"מ לכתחילה עדיף לשמוע מתוך מגילה כשרה. ועוד, שיתכן שאין דעתם לצאת ידי חובה בקריאתם, משום שסומכים על קריאת הש"ץ.

^ג בית יוסף (סי' תר"צ ד"ה וזה לשון) בשם שבלי הלקט בשם אחיו רבי בנימין, והובא ברמ"א (שם סעיף ד' וסעיף י"ז).

^א בדברי קהלת לא הזכיר פסוק זה בין הפסוקים המנוגנים בניגון איכה, אך המנהג לנגן גם אותו בניגון איכה (והובא בקובץ מבית לוי ט"ו, עמוד ל"ב).

^ב במחזור מעגלי צדק בתענית אסתר כתב שקורא בקול רם ובמשך, והובא באליה רבה (סימן תר"צ סקי"ט). ובדברי קהלת כתב שקורא בקול רם (ואולי כוונתם לאותו מנהג).

^ג במהרי"ל כתב שמצא חן בעיניו מנהג זה, כי מכאן ואילך התחלת הגאולה. הובא בדרכי משה (סי' תר"צ סק"ג), ובמגן אברהם (שם סקי"ז), ובמשנה ברורה (שם סקנ"ב).

אף בין פסוק לפסוק לא יפסיק יותר מכדי נשימה^א.

אין נכון להנעים בנעימה מיוחדת בסופי הפרקים^ב.

א' ז': וכלים מפלים שונים - נוהגים לנגן מילים אלו בניגון איכה^א.

א' י"א: להראות העמים והשרים את-יפלה כייטובת מראה היא - יש נוהגים לנגן מילים אלו בניגון של שמחה^א.

א' כ': היא וכל-הנשים ותנו - שם הוי"ה רמזו בראשי התיבות, ויש נוהגים משום כך להגביה את הקול במילים אלו^א, ויש מי שקרא תיגר על מנהג זה^ב. וכן הוא להלן ה' ד': יבוא המלך והמן היום. ולהלן ה' ח': יבוא המלך והמן אלי, שרמוז שם יהו"א בראשי התיבות. ולהלן ה' י"ג: זה איננו שנה לי, שרמוז שם הוי"ה בסופי התיבות. ולהלן ז' ה': מי הוא זה ואינה הוא, שרמוז שם יהו"א בתיבות מי הוא. ולהלן ז' ז': כייטבתה אליה הרעה, שרמוז שם הוי"ה בסופי התיבות.

א' כ"ב: להיות פל-איש שרר בביתו ומדבר פלשון עמו - יש נוהגים לנגן מילים אלו בניגון של שמחה בקול רם ובמשך^א.

ב' ד': והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלך תחת ושתי וייטב הדבר בעיני המלך ונעש כן - יש נוהגים לנגן מילים אלו בניגון של שמחה בקול רם ובמשך^א.

^א טור (סימן תר"צ), ומגן אברהם (שם סקי"ז) בשם מטה משה (סימן תתר"ב). והטעם, משום שנקראת אגרת.

^ב שאין לחלוקת הפרקים כל יסוד, אלא היא חלוקה נוצרית שאנו משתמשים בה בלית ברירה, ובשעת קריאה ברור שאין שום משמעות לחלוקה זו, ולא ראוי לקרוא באופן מיוחד ע"פ חלוקה זו. וצ"ע בדברי הערוך השולחן שכתב שבין סימן לסימן ינח איזה רגעים, ואולי כוונתו לחלוקת הפרשיות ולא לחלוקת הפרקים.

^ג דברי קהלת.

^ד כן כתב במחזור מעגלי צדק בתענית אסתר, והובא באליה רבה (סימן תר"צ סקי"ט). וכן כתב בדברי קהלת.

במחזור מעגלי צדק הובאו הפסוקים: יבוא המלך והמן היום (ה' ד'), יבוא המלך והמן אל (ה' ח'), מי הוא זה (ז' ה'), פי קלתה אליו הרעה (ז' ז'). ובדברי קהלת הובאו הפסוקים: היא וכל הנשים ותנו (א' כ'), יבוא המלך והמן היום (ה' ד'), וכל זה איננו שנה לי (ה' י"ג).

^ה במקור חיים (סי' נ"א סעיף ז') כתב שנתפשו מקרוב בחזני אשכנז הבאים מארץ פולין, לקרוא בקריאת התורה בקול רם המלות אשר נרמז שם הוי"ה בראשי תיבות או סופי תיבות, וקשה על זה מה עדיף ראשי תיבות על השם עצמו שבו אין קוראים באופן מיוחד, וי"ל שהיא הנותנת דשם עצמו לא צריך התעוררות דוה ידוע לכל. ונראה דבמקום שנהגו כן נהגו, אבל לחדש במקום שאין מנהג אנו אין לנו, עכ"ד. ובקיצור הלכות (שבו סיכם את דברי עצמו) כתב שקורא תיגר על המנהג להגביה את הקול במקום שרמוז שם ה'.

וכיו"ב כתב היעב"ץ (סידור עמודי שמים הגהה לדף קס"ג, ובדפו"ח הכניסו את ההגהה במקומה בקריאת התורה והלכותיה, בית הספר, בית ט"ו) וז"ל: אין להרים קול במלות שיש ראשי תיבות הוי"ה (כמו שנהגו חזני אשכנז מדעתם להראות בקיאותם) כי כל התורה שמותיו של הקב"ה והכל קדושה אחת שווה ולכן אפילו בקריאת השם עצמו אין מרים קולו יותר מבשאר הקריאה, קל וחומר למקום שרמוז השם בראשי תיבות. עכ"ל.

ואולי יש לחלק בין קריאת התורה למגילת אסתר, משום שקריאת מגילת אסתר היא קריאה של פרסומי ניסא, ויתכן שבזה יש ענין להבליט את שמותיו מכיון שאינם מוזכרים במפורש, כדי לבאר שאין זה קריאת סיפור מעשה בעלמא אלא סיפור ניסי הקב"ה, ויתכן שבזה גם המקור חיים והיעב"ץ יודו שאין גריעותא בכך. וצ"ע.

^י במחזור מעגלי צדק בתענית אסתר כתב שקורא בקול רם ובמשך, והובא באליה רבה (סימן תר"צ סקי"ט). ובדברי קהלת כתב שקורא בניגון ידוע של שמחה (ואולי כוונתם לאותו מנהג, ועיין בלשון הדברי קהלת המובאת להלן הערה י"ב).

שמחה*¹. ויש נוהגים לנגן את תיבת המלך בניגון המלך שלפני יושב על כסא של ימים נוראים*².

ו' י': קח את־הלבוש ואת־הסוס פֶּאֶשֶׁר דְּבָרְתָּ וַעֲשֵׂה־כֵן לְמַרְדְּכָי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֶל־תִּפְּל דָּבָר מִכָּל אֲשֶׁר דְּבָרְתָּ - יש נוהגים לנגן מילים אלו בניגון של שמחה*³, ויש נוהגים להמשיך בניגון של שמחה עד נִשְׁבַּח מְרַדְּכָי אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בפסוק י"ב*⁴.

ו' י"א: כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ - יש נוהגים לקרוא מילים אלו בקול רם*⁵.

ז' ג': תִּתְּנֶנִּי לִי נַפְשִׁי בְּשָׂאֲלֹתִי וְעַמִּי בְּבִקְשָׁתִי - יש נוהגים לקרוא מילים אלו בקול רם ובמשך*⁶.

ז' ד': כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד - נוהגים לנגן מילים אלו בניגון איכה*⁷.

ז' י': נִתְּלוּ אֶת־הַמָּוֶן עַל־הַעֵץ אֲשֶׁר־הָכִין לְמַרְדְּכָי וְחַמַּת הַמֶּלֶךְ שָׁכְכָה - יש נוהגים לנגן מילים אלו בניגון שמחה מיוחד*⁸.

ח' ו': כִּי אֵיכָכָה אוֹכַל וְרֵאֲתִי בְּרָעָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא אֶת־עַמִּי וְאֵיכָכָה אוֹכַל וְרֵאֲתִי בְּאֶבְדָּן מוֹלְדָתִי - נוהגים לנגן מילים אלו בניגון איכה*⁹.

ח' י"ד: רַבְּכִי הִרְבֵּשׁ הָאֲחֻשְׁתָּנִים וַיָּצֵאוּ מִבְּהֵלִים וְדַחֲפִים בְּדָבָר הַמֶּלֶךְ וְהָיָה נִתְּנָה בְּשׁוֹשׁוֹן הַפִּירָה - יש נוהגים לנגן מילים אלו בניגון של שמחה בקול רם ובמשך*¹⁰.

ח' ט"ו: וּמֶרְדֵּכִי יָצָא | מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחֹזֶר וַעֲשֶׂתָּה זֶהָ גְדוּלָּה וְתִקְרֶיךָ בּוֹץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוֹשׁוֹן צִהְלָה וְשִׁמְחָה - נוהגים שהציבור אומר פסוק זה בקו"ר*¹¹, ורק אחר שסיימו כל הקהל*¹² חוזר הש"ץ וקורא פסוק זה*¹³. וכשגומר הש"ץ פסוק זה אומר הציבור בקו"ר הפסוק הבא: לַיהוָה יִהְיֶה אֹרֶחַ וְשִׁמְחָה וְשׁוֹשׁוֹן וִיקָר*¹⁴. ורק אחר שסיימו כל הקהל*¹⁵ חוזר הש"ץ וקורא פסוק זה*¹⁶.

ח' ט"ז: וִיקָר - יש נוהגים בקריאת שחרית לשים יד על התפילין ולנשק, דדרשו חז"ל (מגילה ט"ז ע"ב) וִיקָר אלו תפילין*¹⁷.

ט' ו': חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ: וְאֵת | פֶּרֶשְׁנֶדְתָּה - נוהגים שהציבור אומר בקו"ר מ"חמש מאות איש" עד "עשרת", ורק אחר שסיימו כל הקהל*¹⁸ חוזר הש"ץ וקורא פסוקים אלו*¹⁹, ויש מי שכתב שמנהג זה אינו מנהג*²⁰, ויש מי שיישב את המנהג*²¹, וכן נוהגים ברוב המקומות.

¹ כן כתב במחזור מעגלי צדק בתענית אסתר, והובא באליה רבה (סימן תר"צ סק"ט).

¹⁰ בדברי קהלת לא הזכיר פסוק זה בין הפסוקים המנוגנים בניגון איכה, אך בהרבה קהלות נוהגים לנגן גם אותו בניגון איכה.

¹¹ בן איש חי (שנה ראשונה פרשת תצוה אות ט'), והביאו בכף החיים (סי' תר"צ אות צ').

¹² כן כתב החיי אדם (כלל קנ"ה סעיף כ"ב). ובקיצור שולחן ערוך (סימן קמ"א סעיף י"א) ובמשנה ברורה (סי' תר"צ סקנ"ב) העתיקו דבריו כמסכימים לו. וכן בכף החיים (אות צ"א) הביא דבריו, אך עיין בהערה הבאה.

¹³ בצפנת פענח על הרמב"ם (בהשמות להלכות גירושין פ"ב הט"ז) כתב שבדין נשימה אחת א"א לצאת מאחר, ולכן אומרים כל אחד לעצמו כדי לצאת את הדין לאומרם בנשימה אחת (ולפי זה צריכים גם הציבור הקוראים בעצמם לקרוא בנשימה אחת). (ועיין בשו"ת הר צבי או"ח א' סימן נ"ז, שדימה את דברי הצפנת פענח לדברי הבית הלוי שכתב שבברכת כהנים א"א להוציא ידי חובה, כיון שיש דין של קול רם, ובדין זה א"א להוציא אחרים).

חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ: וְאֵת | פֶּרֶשְׁנֶדְתָּה וכו' וְאֵת | וְנִתְּנָה: עֲשֶׂתָּה - צריך*¹ לומר עשרת בני המן ותיבת "עֲשֶׂתָּה" שאחריהם בנשימה אחת*², ויש שכתבו שצריך להתחיל בנשימה אחת

ובערוך השולחן (סי' תר"צ סעיף כ"ג) כתב שכמו שד' פסוקים של גאולה אומרים הציבור בקול רם, משום שהם עיקר הנס, גם עשרת בני המן אומרים משום דבזה הוה עיקר הישועה.

ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' שנ"ח) כתב שבפשוטו הטעם שהציבור אומרים בפני עצמם, משום שהש"ץ ממחר לומר עשרת בני המן כדי לומר בנשימה אחת, ועלולים לחסר משהו כיון שממחר כל כך, ואין יוצאין, ולכן מנהג קדום שיאמרו כולם בנשימה אחת בע"פ, שברובו בכתב מספיק, ויוצאין בדיעבד במה שקראו בעצמם בנשימה אחת. וכן כתב גם הגר"ש דבליצקי בספרו זה השלחן (סי' תר"צ), והוסיף שעל כן אפילו במקום שלא נוהגים כן ראוי לתקן מנהג זה.

ובאמת מעין דבריהם כתב כבר ביסוד ושרש העבודה (שער י"ב פרק ה') וז"ל: ויש להזהר מאד לקרא שמות של עשרת בני המן ככתבן, כי שמעתי רבים, בשביל שקוראים אותם בנשימה אחת כדינו, אינם נזהרים לקרות התבות ככתבן, ויש להזהר בזה מאד, ואף מי שבכל המגילה שומע מש"ץ, מ"מ עשרת בני המן יקרא בעצמו, כי מן הנמנע הוא להיות שומע מפי הקורא, לגודל מהירות הקורא לקרא בנשימה אחת, לכן יקרא בעצמו עד סיום הפסוק "ובבזה לא שלחו את ידם".

ובאמת ליעקב (או"ח סימן תר"צ) כתבו בשם הגר"י קמינצקי שיש לחשוש שמחמת שצריך לאמרם בנשימה אחת ימחר הש"ץ ולא יקרא את כל ה"ואת" מן הכתב, ואע"פ שיוצא גם בקריאת עד חציה שלא מן הכתב, זה דוקא כשקורא לעצמו, אבל לגבי להוציא את הרבים קי"ל דברים שבכתב אי אתה רשאי לומר על פה, ולא יצאו הקהל בקריאתו, ולכן נהגו שכל הקהל אומרים עשרת בני המן לעצמם (ודברים אלו מחודשים, משום שאף אם לקורא אסור לקרוא בע"פ כיון שמוציא ידי חובה, אם קרא בע"פ השומעים ממנו יצאו ידי חובתם, וכן מוכח מדברי המשנה ברורה סי' תר"צ סקט"ו).

ובכף החיים (סי' תר"צ אות צ"א) הביא את דברי החיי אדם שאינו מנהג, והוסיף: ויש נוהגין שלאחר שאומרים אותם הקהל אז אומרם החזן לבדו כדי להוציא מי שאין לו מגילה כשרה, עכ"ל. ומשמע שהבין שהחיי אדם איירי רק באופן שהקהל קורא עם הש"ץ ביחד, ועל זה כתב שאינו מנהג, אך אם בשעה שהציבור קוראים הש"ץ שותק, ורק אח"כ קוראם בקול רם, שפיר דמי.

ולכאורה יש מקום גדול להבין כדבריו, שהרי במחזור ויטרי ובתניא הגדול ובעוד ראשונים כתבו על ארבעה פסוקים של גאולה שאומרים הציבור בקו"ר, שאינו לא חובה ולא מנהג אלא שמחת תינוקות כדי שישמחו וכו', וכוונתם שאין לזה תוקף של מנהג, אלא עושים כן לשמחה בעלמא. וא"כ מה כוונת החיי אדם על אמירת עשרת בני המן שאינו מנהג, אחר שגם אמירת ארבעת פסוקי הגאולה אינו מנהג ובכל זאת עושים כן לשמחה בעלמא, ומה פסידא יש בדבר לעשות כן גם בעשרת בני המן. ובארחות חיים (הלכות מגילה סעיף ל') אף כתב להדיא שיש מקומות שאין אומרים איש יהודי ואומרים אחרים, והכל הולך אחר המנהג.

אך אם כוונת החיי אדם כמו שהבין הכף החיים, שאיירי שאומרים יחד עם הש"ץ, ואין שומעים מחמת זה את הש"ץ, כוונתו היא שאין ראוי לנהוג כן, וכמו שממשיך אלא הקהל ישמעו וישתקו כמו שאר המגילה. אך באמת אם רוצים הציבור לומר לפני הש"ץ, אין בכך כל חסרון, וכמו שעושים כן בד' פסוקים של גאולה. ולפי זה כיון שמנהגו הוא שהש"ץ קורא לבדו אחרי שסיימו הציבור, גם החיי אדם יודה שאין חסרון במנהג זה, ושפיר דמי לנהוג כן. וצ"ע בזה.

¹⁸ גמרא מגילה (ט"ז ע"ב), טור (או"ח סימן תר"צ), שו"ע (שם סעיף ט"ו). והטעם, להודיע שכולם נהרגו ונתלו כאחד.

¹⁹ בראבי"ה (חלק ב' סי' תקס"ד) מסתפק אם דין זה הוא למצוה או לעכב. ובמחזור ויטרי (סימן רמ"ז) כתב שאם טעה או נאנס יחזור אותם מראש. ומשמע שסובר שמעכב אף בדיעבד. וכן משמע בסידור רש"י וברוקח ובמנהג מרשלייאה שכתבו לשון חייב לקרותם בנשימה אחת.

ובמהרי"ל (הלכות פורים סעיף י"ג) כתב שהיה מעשה במגנצא שלא הספיק הקורא לומר שמות בני המן בנשימה אחת, והצריכוהו חכמי העיר לחזור לראש המגילה, וזה היה טורח ציבור בחנם שהיה די לו לחזור לחמש מאות איש.

ובתוס' (מגילה ט"ז ע"ב ד"ה צריך) כתבו שהיינו דוקא לכתחילה אבל בדיעבד יצא, וכן כתב אבודרהם, וכן כתב ראבי"ה (חלק ב' סי' תקמ"ב), וכן פסק רמ"א (סי' תר"צ סעיף ט"ו).

מתיבת איש שלפניהם^{כא}, ויש שכתבו מתיבות חמש מאות איש שלפניהם^{כב}, וכן המנהג^{כג}.

וְאֵת | פְּרִשְׁנֵתָא וכו' - צריך להזהר לקרות תיבות "וְאֵת" הנזכרים בעשרת בני המן מתוך המגילה, כי יש טועים מחמת המהירות של נשימה אחת לקרות כל תיבות של ואת בע"פ, לכך צריך לשים לב ולהזהר בזה^{כד}, וכן יש להקפיד להסתכל לפני כל שם ב"וְאֵת" שלפניו, ולא של חבירו^{כה}.

ט' ט': ויזתא - יש אומרים שצריך להאריך בקריאת הוי"ו דויזתא^{כז}, וראוי לחוש לדעה זו ולנהוג כן^{כח}.

ט' כ"ב: לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתָּה וְשִׁמְחָה - יש נוהגים לקרוא מילים אלו בקול רם ובמשך^{כט}.

ט' כ"ו: עַל-כֵּן קָרָא לַיָּמִים הָאֵלֶּה פּוּרִים - יש נוהגים לקרוא מילים אלו בקול רם ובמשך^ל.

הַאֲגֶרֶת הַזֹּאת - כשאומר האגרת הזאת ינענע המגילה^{לא}.

וכתב הפמ"ג (ראש יוסף מגילה ט"ז ע"ב) שבדיעבד היינו אם כבר סיים את קריאת כל המגילה, שאז אין צריך לחזור ולקרוא בנשימה אחת, אך אם עדיין לא קרא אחריו, יש לחזור ולקרוא בנשימה אחת.

^{כא} בית יוסף בשם ארחות חיים.

^{כב} הגהות מיימוני (הלכות מגילה פ"ב אות א'), מהרי"ל בשם הרוקח, אבודרהם, והביאם הרמ"א שם.

^{כג} רמ"א שם. ונפק"מ בזה למי שיש לו נשימה קצרה שקשה לו לקרוא הכל בנשימה אחת, ומשער שאם יתחיל מן חמש מאות איש לא יוכל לומר כל עשרת בני המן בנשימה אחת, שיקפיד לפחות על דינא דגמרא ויתחיל מן וְאֵת פְּרִשְׁנֵתָא (משנה ברורה סימן תר"צ סקנ"ד).

ודעת הפמ"ג (ראש יוסף מגילה ט"ז ע"ב) שמדינא דגמרא מספיק להתחיל מתיבת פְּרִשְׁנֵתָא, ואין צריך לומר גם תיבת וְאֵת שלפניה בנשימה אחת.

^{כד} כן הוזכר בבן איש חי (שנה ראשונה פרשת תצוה סעיף ט'). והביאו בכף החיים (סי' תר"צ אות צ"ז). וכ"כ בשו"ת תשובות ונהגות (ח"ב סי' שנ"ח). וטעמם משום שאם קוראים חלק מהמגילה בעל פה יוצאים רק בדיעבד.

^{כה} כף החיים (סי' תר"צ אות צ"ז), וכ"כ בשו"ת תשובות ונהגות (ח"ב סי' שנ"ח ו"ח ו"ד סי' קע"ד). וטעמם משום שאם קורא את המילה הנכונה הכתובה במקום אחר, אין זה נקרא מן הכתב (ומ"מ פשוט שאין בזה חשש של קריאה למפרע, אלא רק הוי כקורא על פה).

^{כו} הרא"ש (מגילה פ"א סימן ט'), והר"ן (מגילה דף ד' ע"א ד"ה ת"ר) הביאו דעה זו, שפירשה מה שכתוב בגמרא (מגילה ט"ז ע"ב) אמר רבי יוחנן וי"ו דויזתא צריך למימתח בוקיפא, לא לענין הכתיבה אלא לענין הקריאה. והרמ"א (סי' תרצ"א סעיף ד') ג"כ הביא דעה זו שיש להאריך בקריאת הוי"ו, ובדרכי משה (סק"ח) כתב שכן נהג מהרי"ל.

^{כז} עיין בהערה לעיל שכן נהג מהרי"ל. וכן הובא למעשה בערוך השולחן (סי' תרצ"א סעיף ח'), ובכה"ח (סי' תר"צ אות צ'), ובשו"ת תשובות ונהגות (ח"ב סי' שנ"ח), והעיר שם שמשום מה אין נוהרים בזה כל כך.

ואולי אפשר ל"ל שזה משום שיש מחלוקת בראשונים האם הכוונה בכתיבתה או בקריאתה, וכיון שאנו מאריכים בכתיבתה (שעושים וי"ו רבתי), א"כ מוכח דקיי"ל כדעה זו, ותו א"צ להאריך בקריאתה. אלא שאין זה מוכרח, כי יתכן שמספיקא עבדינן כתרוייהו, ואף אם נאמר שאין זה ספק, משום שהוכרעה ההלכה שצריך להאריך בכתיבתה, מדוע שלא נצא גם דעת הראשונים הסוברים שצריך להאריך בקריאתה אחר שאין פסידא בדבר, וגם הרמ"א הביא לדעה זו.

ויתכן שמשום מהירות הקריאה בנשימה אחת לכן לא חוששים להאריך עוד בו"ו, אך מ"מ למעשה ראוי לחוש ולהאריך בקריאת הוי"ו (ובפרט שלרוב בני האדם אין קושי אמיתי לקרוא את עשרת בני המן בנשימה אחת, ואפשר להספיק לקרואם בנחת, ורק משום שיודעים שצריך בנשימה אחת, מרגישים קושי בזה).

^{כח} מגן אברהם (סי' תר"צ סקי"ז) בשם מטה משה (סימן תתר"ד). והובא באליה רבה (סק"י), ובמשנה ברורה (סקנ"ב).

י' ב': וְכָל-מַעֲשֵׂה תִקְפוֹ וּגְבוּרָתוֹ וּפְרִשְׁתָּ גְדֻלַּת מְרָדְכִי אֲשֶׁר גְּדָלוֹ הַמֶּלֶךְ הַלּוֹא-הֵם כְּתוּבִים עַל-סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מְדֵי וּפְרָס - יש נוהגים לקרוא מילים אלו בקול רם ובמשך^{לא}.

י' ג': פִּי | מְרָדְכִי הַיְּהוּדִי מִשְׁנָה לְמֶלֶךְ אֲחַשְׁוֶרְוֹשׁ וּגְדוֹל לַיְּהוּדִים וְרָצוֹי לְרֹב אֲחֵיו דָּרָשׁ טוֹב לַעֲמּוֹ וְדָבָר שְׁלוֹם לְכָל-זָרְעוֹ - נוהגים שהציבור אומר פסוק זה בקו"ר^{לב}, ורק אחר שסיימו כל הקהל^{לד} חוזר הש"ץ וקורא פסוק זה^{לה}.

❖ דיוקים ודקדוקים ❖

א' א': הַמֶּלֶךְ - הטעם מלרע בלמ"ד. והקורא הַמֶּלֶךְ מלעיל משנה משמעות, שהוא שם עבודה זרה^{לו}.

מְהֵרָה - הטעם מלעיל בה"א, והדלי"ת בדגש. והקורא הודו מלרע ורפה, משנה משמעות ללשון הודיה. וכן הוא להלן.

א' ב': אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן.

א' ג': חֵיל | פָּרַס וּמְדֵי הַפְּרָתָמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינּוֹת לַפָּנִי - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת הַמְּדִינּוֹת, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר^{לז} שבתיבת הַפְּרָתָמִים, ומהרביע שבתיבת וּמְדֵי, שאם לא יפסיק כראוי ישמע שלפניו קאי רק על שרי המדינות, בעוד שקאי גם על חֵיל פָּרַס וּמְדֵי ועל הַפְּרָתָמִים.

א' ד': בְּהֵרָאֵתוֹ - הרי"ש בשווא נח, ויש להזהר שלא להבליע את האל"ף שאחריו ולקרוא בְּהֵרָאֵתוֹ. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע האות הגרונית^{לא}. ולהלן רשימת המילים במגילה שיש להזהר בהן בזה: **תַּפְאֶרֶת. וּמָאָת. שְׁבַעַת. לְמַהוּמָן. לְהִרְאוֹת. מְרָאָה. לְרַעוּתָהּ. וַיְהִי. וּבְהִקְבֵּץ. מִתְהַלֵּךְ. וּבְהִגִּיעַ. מִשְׁאָת. כְּסָאוֹ. לְרִאוֹת. וּלְאַבְדַּ. וַיִּזְעַק. וּלְהִסִּיר. וּלְהִגִּיד. כְּרִאוֹת. וַיִּתְאַפֵּק. וַיִּבְהִלּוּ. בְּשִׂאֲלָתִי. נִבְעַת. נִקְהִלּוּ. וְשִׁמְעוּ. וּשְׁאָר. וְשִׁבְעִים. וּבְאַרְבָּעָה. וּלְאַבְדֵם. זָרְעֵם. זָרְעוּ.**

גְּדוּלָתוֹ - הלמ"ד בדגש, והוא לשון גדולה. והקורא גְּדוּלָתוֹ בלמ"ד רפה משנה משמעות ללשון שזירה^{לב}. וכן הוא להלן ו' ג': **יָקָר וּגְדוּלָהּ.** ולהלן י' ב': **וּפְרִשְׁתָּ גְדֻלַּת מְרָדְכִי.** ו**מָאָת -** המ"ם בשווא נח^{לג}.

^{כט} כן הוזכר בעין הקורא כאן. וכן כתב בדרכי הניקוד והנגינות לר' משה הנקדן.

^ל בניגון הטעמים המקובל יש נטיה להטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

^{לא} מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפניו אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה חזקה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח, כגון מֶלֶךְ במקום מְלָאךְ, שְׁמוֹן במקום שְׁמֻעוֹן, וַיִּגַּע במקום וַיִּגְעָה. וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה.

וכבר הוזכר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נזהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגיש).

^{לב} כבדברים כ"ב י"ב: גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אֲרֻבַּע כְּנָפוֹת כְּסוּתָךְ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ.

^{לג} ואע"פ ששורוק היא תנועה גדולה, ולכן השווא שאחריה נע, זה רק בשורוק הבא באמצע תיבה, אך שורוק בראש תיבה היא תנועה קטנה, משום

א' ה': **הַנְּמָצָאִים** - הצד"י בשווא נע, ואין לקרוא הַנְּמָצָאִים בקמץ^ל. וכן הוא להלן.

א' ו': **עַל־גְּלִילִי כֶסֶף** - הטעם מלעיל בלמ"ד ראשונה^ל.
וְעַמּוּדֵי נָשׁ - הטעם מלעיל במ"ם*^ל.

א' רָצַפְתָּ - הצד"י בשווא נע^ל, והפ"א רפה, והוא לשון מרצפות אבנים. והקורא רָצַפְתָּ בפ"א דגושה משנה משמעות ללשון גחלת^ל.

רָצַפְתָּ בַּהֲטִינֹשׁשׁ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים רָצַפְתָּ בַּהֲטִינֹשׁשׁ.

א' ח': **אֵין אָנֹס** - הטעם מלרע בנו"ן, והוא פועל. והקורא אָנֹס מלעיל משנה משמעות לשם פעולה.

עַל כְּלִי־רֶב בֵּיתוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים על־כְּלִי־רֶב בֵּיתוֹ.

לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹן אִישׁ־נְאִישׁ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹן אִישׁ־נְאִישׁ.

א' ט': **אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ.

א' י': **הַמְּשֻׁרְתִּים** - המ"ם רפה, ובשווא נח^ל.

אֶת־פְּנֵי הַמֶּלֶךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים אֶת־פְּנֵי הַמֶּלֶךְ.

א' י"ב: **בְּעֶרְהָ** - הטעם מלרע ברי"ש.

א' ט"ו: **מִה־לַּעֲשׂוֹת** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים מִה־לַּעֲשׂוֹת.

אֲשֶׁר לֹא־עֲשִׂתָּהּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר לֹא־עֲשִׂתָּהּ.

שכל שורוק היא ניקוד האות שלפניה, ובראש מילה שאין אות לפניה, נקרא כאילו יש אל"ף לפניה (עיין מנחת שי בראשית א' י"ד), ומ"ם כיון שאין כאן שתי אותיות המנוקדות בניקוד השורוק, אלא אות אחת, לכן דינה כקבוץ, שהיא תנועה קטנה ולא כשורוק שהיא תנועה גדולה. ויש מקומות שהרבה טועים ומבטאים שווא נע אחר שורוק בראש מילה.

^ל וכתב האבן עזרא שתיבה זו זרה, ומשפטה היה להנקד הַנְּמָצָאִים הצד"י בקמץ. וכיו"ב כתב רד"ק (מכלול נ"ה ע"א).

^{לה} ואע"פ שדרך תיבה זו להיות מוטעמת מלרע, הטעם כאן נסוג אחר, שכאשר יש טעם משרת הסמוך לטעם אחר, והטעמים באים בהברות רצופות ללא חציצה, יסוג הטעם שבתיבה הראשונה הברה אחת אחורה, כדי למנוע סמיכות הברות מוטעמות (ויש לזה כמה מבטלים, ואכמ"ל בזה), וכגון קָרָא לְיָלָה (בראשית א' ה'), שאע"פ שצריך להיות מוטעם קָרָא מלרע, כמו קָרָא יָמִים (שם י'), מכיון שתיבת לְיָלָה מוטעמת בתחילתה, נסוג הטעם כדי שלא יהיו שתי הברות סמוכות מוטעמות (כלל זה מובא בכל המדקדקים, וראה למשל אב"ע בראשית י"ב י"ג, ויקרא ז' ח').

^{לו} בספרים רבים מנוקד כאן רָצַפְתָּ הצד"י בחטף פתח (כן הוא בכה"ס ס"ג, ס"ד, א"ג, וכן הביא מנחת שי בשם מקצת ספרים כ"י ודפוס ישן), ומוכה שהצד"י בשווא נע, שחטף פתח באות לא גרונית הוא סימון על שווא נע, כמבואר במאמר החטפים. וגם המתג המסומן כאן לפני השווא, מטרות להורות שהשווא שאחריו נע.

^{לז} כבישעיה ו' ו': וַיֵּצֵא אֱלִי אֶתְּדֹ מִן הַשְּׁרָפִים וּבָגְדוֹ רָצָפָה.

^{לח} עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה, ואין מתג תחת ה"א, השווא שאחריה נח. וכאן אין מתג תחת ה"א, ומוכה שהמ"ם שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג בה"א, ספרים אלו לא דקדקו בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע.

א' ט"ז: **כִּי עַל־כְּלִי־הַשָּׁרִיט** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים כִּי־עַל־כְּלִי־הַשָּׁרִיט.

וְעַל־כְּלִי־הַנְּעָמִים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְעַל־כְּלִי־הַנְּעָמִים.

בְּכָל־מְדִינֹת - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים בְּכָל־מְדִינֹת.

א' י"ז: **עַל־כְּלִי־הַנְּשִׁים** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים עַל־כְּלִי־הַנְּשִׁים.

עַל־כְּלִי־הַנְּשִׁים - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, ועל הדגש בנו"ן, שלא ישמע שקורא אָנֹשִׁים באל"ף. וכן הוא להלן.

וְלֹא־בָאָה - הטעם מלעיל בבית"ת, והוא לשון עבר. והקורא וְלֹא־בָאָה מלרע משנה משמעות ללשון הווה^ל.

א' י"ח: **פָּרְסִיּוּמָדִי** - הטעם מלרע בדלי"ת, והפ"א בהעמדה מועטת. וכן הוא להלן.

וּבְדִי - הכ"ף בשווא נח*^ל.

א' י"ט: **בְּדָתִי פָּרְסִיּוּמָדִי** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים בְּדָתִי־פָּרְסִיּוּמָדִי.

א' כ': **וְנִשְׁמַע פְּתָנָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־מַלְכוּתוֹ** - יש להקפיד להטעים היטב את הפשטא המפסיק שבתיבת אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה, שלא ישמע שיעשה בכל מלכותו, בעוד שפירושו שישמע בכל מלכותו.

א' כ"ב: **שָׁרָר** - בשי"ן שמאלית, ואין לקרוא כלל שָׁרָר בשי"ן ימנית^ל.

^{לט} בתיבת באה, כשהטעם מלעיל בבית"ת היא לשון עבר, דהיינו שבאה כבר, וכשהטעם מלרע באל"ף היא לשון הווה, דהיינו שבאה עכשיו, וכמו שכתב רש"י בכמה מקומות (בראשית ט"ו י"ז, כ"ט ו', מ"ב כ"א, מ"ו כ"ו). ובאשל אברהם בוטשאטש (סי' קמ"ב) כתב שלפי זה אם קרא מלעיל במקום מלרע או להיפך, אולי הוא שינוי משמעות, וצ"ע בזה, עכ"ל. ובערוך השולחן (סימן תרנ"צ סעיף כ') כתב להדיא שאם שינה בזה הוי כמו שינוי בענין, ומחזירין אותו. ולכאורה פשוט כדבריו.

^{לז} בכל כתיבי היד והדפוסים כתוב שָׁרָר בשי"ן שמאלית, למעט דפוס מק"ג שכתוב בו שָׁרָר בשי"ן ימנית, ככל הנראה משום טעות סופר (בדפוס זה מצויות מאות שגיאות), ובעקבות כך בכמה דפוסים הנמשכים אחריו כתבו ג"כ שָׁרָר בשי"ן ימנית. ומשום כך כתב באגרת הפורים (מיץ תקע"ז) שיש ספרים שהשי"ן נקודה בשמאל והוא לשון שררה, ויש ספרים שהשי"ן נקודה בימין והוא לשון הבטה והשגחה.

ובעקבותיו כתב בקונטרס עלה לתרופה (ווארשא תרנ"ט, אות י"ב): בקריאת המגילה בפסוק לְהִיטֵל כָּל אִישׁ שָׁרָר בְּבֵיתוֹ, רוב העולם אומרים בשי"ן שמאלית, והוא טעות, וצ"ל בשי"ן ימנית, וכן איתא בפירוש במסורה, וכן קרא הה"ק רשכבה"ג רבינו שלום מבעלו צוק"ל, והפירוש מלשון משגיח, כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד י"ז), ומי שירצה שלא לבטל המנהג, יקרא שתי פעמים, פעם אחת כפי המסורה ופעם אחת כפי המנהג. ע"כ. והובאו דבריו בדובר שלום (אות רפ"א). ובעקבותיהם התפשט מעט המנהג, ומוזכר גם בדרכי חיים ושלום (אות תתמ"ה), ובליקוטי מהרי"ח, ובשערי רחמים על השערי אפרים (שער ו' סק"ז).

אך למעשה אין ראוי כלל לקרוא שָׁרָר בשי"ן ימנית, שבכל הספרים כתוב שָׁרָר בשי"ן שמאלית, ומה שהביא בשם המסורה זו טעות בהבנת דברי המסורה, שבמסורה בדפוס מק"ג נמסר "לית כתיב שי"ן", ובטעות פירשו שכוונת המסורה שאין מקום אחר בתנ"ך שכתוב בשי"ן ימנית, אלא רק בסי"ן, דהיינו בשי"ן שמאלית, וממילא מוכח שכאן צ"ל שָׁרָר בשי"ן ימנית. אך באמת פירוש זה במסורה לא יתכן, שהרי תיבת שרר אינה נמצאת במקום נוסף בתנ"ך, לא בשי"ן ימנית ולא בשי"ן שמאלית, והיה למסורה למסור רק "לית", כדרכה בכל מקום בו מופיעה תיבה רק פעם אחת בתנ"ך. ובאמת כבר ביאר רונ"ה שכוונת המסורה לומר שכל תיבת שָׁרָר בתנ"ך כתובה באות סמ"ך ולא באות שי"ן (כגון בן סוֹרֵךְ ומִזְרָה (דברים כ"א י"ח).

אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם. ולהלן ה' י"א: **וְאֵת אֲשֶׁר נִשְׁאַל.** ולהלן ז' ח':
אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ.

ב' י"ג: **בָּאָה** - הטעם מלרע באל"ף, והוא לשון הווה. והקורא
בָּאָה מלעיל משנה משמעות ללשון עבר*ל"ט. וכן הוא בפסוק
הסמוך.

יָגֵתוּ - הטעם מלעיל בנו"ן, והתי"ו בצירי ובהעמדה מועטת. וכן
הוא להלן בתיבות **יָגֵתוּ. תָּגֵתוּ. לְהָגֵתוּ.**

עָמָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע
שקורא אָמָה באל"ף.

ב' י"ד: **הִיא שָׂכָה** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא
להשמיט את המונח ולהטעים הִיא שָׂכָה במקף.

שָׂכָה - הטעם מלרע בבי"ת, והוא לשון הווה. והקורא שָׂכָה
מלעיל משנה משמעות ללשון עבר*ל"ט.

וְנִקְרָאָה - הרי"ש בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים
וְנִקְרָאָה בחטף קמץ, אין להגותו כקמץ אלא כשווא נע פשוט*מ"ח.

ב' ט"ו: **נִשְׁאָת** - האל"ף לא נשמעת, ונקרא נִשְׁתָּ.

תָּן - יש להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע
שקורא כן בכ"ף. וכן הוא להלן.

ב' י"ז: **מְכַלֵּה־נָשִׁים** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף,
ולא להשמיט את המקף ולהטעים מְכַלֵּה נָשִׁים.

מְכַלֵּה־תּוֹלָת - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא
להשמיט את המקף ולהטעים מְכַלֵּה תּוֹלָת.

ב' י"ח: **לְכָל־שָׂרֵיו** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף,
ולא להשמיט את המקף ולהטעים לְכָל שָׂרֵיו.

וְהִנָּחָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע
שקורא וְהִנָּחָה באל"ף*מ"ט.

ב' י"ט: **וּמִרְדְּכָי יֵשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ** - יש להקפיד לנגן את
הטעמים כראוי, ולא להטעים וּמִרְדְּכָי יֵשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ. וכן הוא
להלן כ"א.

ג' א': **וַיִּנְשְׂאָהוּ** - השי"ן בדגש, והשווא נע. ואין להבליע את
האל"ף ולקרוא וַיִּנְשָׂהוּ.

כָּל־הַשָּׂרִים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא
להשמיט את המקף ולהטעים כָּל הַשָּׂרִים.

ג' ב': **כִּי־כֵן צִוְּה־לּוֹ הַמֶּלֶךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים
כראוי, ולא להטעים כִּי־כֵן צִוְּה־לּוֹ הַמֶּלֶךְ.

ג' ד': **כָּאֵמָרָם** - כתיב באמרם בבי"ת, וקרי כָּאֵמָרָם בכ"ף. ויש
לקרוא כָּאֵמָרָם בלבד, כמו הקרי*.

וכנראה המנהג לסלסל ולהאריך במונח זה הטעוה לחושבו לטעם מפסיק
(ואין לומר שחשב שכל מונח הוא טעם מפסיק, שבדבריו בדרוש לפרשת צו
ד"ה היא העולה מוכח שחשב לטעם מחבר).

מ"ז עיין רש"י בראשית ט"ו י"ז.

מ"ח כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף קמץ זה הוא ניקוד מושאל הבא
לסמן על שווא נע, ואינו חטף קמץ ממש.

מ"ט כבישעיה ל"ה י': שִׁשְׁוֹן וְשִׁמְקָה יְשִׁיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וְנָנְקָה.

ל' לאחרונה נתחדש מנהג לקרוא כָּאֵמָרָם כהכתיב, ולחזור ולקרוא כָּאֵמָרָם
כהקרי, וזהו שיבוש, ואין ראוי לעשות כן, אלא יש לקרוא כהקרי בלבד, ככל
קרי וכתוב שבתורה. ובשו"ע (או"ח סימן קמ"א סעיף ח') כתב: כל תיבה
שהיא קרי וכתוב הלכה למשה מסיני שתהא נכתבה כמו שהיא בתורה ונקרית
בענין אחר, ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה בפני גדולי הדור וכו'.

ג' ח': **בְּכָל מְדִינֹת מְלָכוֹתָךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים
כראוי, ולא להטעים בְּכָל מְדִינֹת מְלָכוֹתָךְ.

לְהִנָּיְחָם - הה"א בפתח, והנו"ן בדגש. והוא לשון עזיבה.
והקורא לְהִנָּיְחָם בקמץ ורפה*כ"א, יתכן שמשנה משמעות ללשון
מנוחה*כ"ב.

ג' י': **אֶת־טַבְּעֻתּוֹ** - העי"ן בשווא נח, ואין להבליעה ולקרוא
טַבְּעוֹ, או לקרוא טַבְּעֻתּוֹ בפתח העי"ן. וכן הוא להלן ח' ב'.

בְּיָד־הַמֶּלֶכָּה - המ"ם בדגש, והשווא נע.

ג' י"ב: **וְאֶל־שָׂרֵי עַם** - הטעם מלעיל בשי"ן*ל"ה.

ג' י"ג: **מִנְעֵר וְעַד־זָקֵן טָף וְנָשִׁים בָּיוֹם אֶחָד** - יש להקפיד
להטעים היטב את הפשטא המפסיק שבתיבת וְנָשִׁים, שהוא ניגון
מפסיק יותר מהגרש שבתיבת וְעַד זָקֵן, שאם לא יפסיק כראוי
ישמע שָׂבִיוֹם אֶחָד קאי רק על טָף וְנָשִׁים, בעוד שקאי על מִנְעֵר
וְעַד זָקֵן טָף וְנָשִׁים.

ג' י"ד: **לְכָל־הָעַמִּים** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף,
ולא להשמיט את המקף ולהטעים לְכָל הָעַמִּים.

ג' ט"ו: **וְהָעִיר** - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא
ישמע שקורא וְהָעִיר באל"ף. וכן הוא להלן.

ד' א': **וַיִּקְרַע** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא
ישמע שקורא וַיִּקְרָא באל"ף*כ"ג.

ד' ב': **עַד לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים
כראוי, ולא להטעים עַד לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ.

והתרו בו שיקרא כפי המסורה ולא רצה ונדוהו והורידוהו מהתיבה, עכ"ל.
וא"כ ודאי שאין ראוי כלל לקרוא כהכתיב, והעושה כן אף מגדיל אותו.

אמנם יתכן שהנהגה לקרוא גם את הכתיב וגם את הקרי אינו חייב נידוי,
ולא מתחייב נידוי אלא הקורא כהכתיב בלבד, אך עכ"פ בודאי שאין ראוי
כלל לקרוא כהכתיב, אלא כהקרי בלבד, וזו הלכה למשה מסיני (נדרים ל"ז
ע"ב: קריין ולא כתיבין וכתבין ולא קריין הלכה למשה מסיני), והקורא גם את
הכתיב מראה כאילו מפקפק ח"ו באמיתות ההלכה למשה מסיני שא"צ לקרוא
כהכתיב. ויתכן אף לומר שבהלכה למשה מסיני נאמר שלא לקרוא כהכתיב,
וא"כ גם הקורא שניהם מתחייב נידוי.

ובספר עלי תמר (מועד ח"ג עמ' פ') הביא שמנהג קהילת עדן היה
לקרוא כָּאֵמָרָם בלבד, שלא נמסר בספריהם על קרי וכתוב בתיבה זו. ואולי
ע"פ מנהגם נולד מנהג זה של קריאה בבי"ת לצאת גם שיטה זו. אמנם אחר
שבכל ספרינו נמסר על קרי וכתוב, וכן הביא מנחת שי בשם המדרשים, וכן
הוא גם בספרי תימן המובהקים, אין צורך לנהוג מנהג זה שאין לו יסוד
בספרים שלנו, ובפרט שיש בזה מעין פקפוק על ההלכה למשה מסיני. ועיין
עוד בשו"ת קנין תורה (ח"ה סימן פ"ו) שקרא תיגר על הנהגים לקרוא
שניהם. וכן בקונטרס שערי יצחק (שיעורי הגר"י רצאבי, פקודי תשע"ד)
האריך לבטל מנהג זה.

כ"א לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידגישו את האות, אע"פ
שעשו שלא כדיון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש
ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל
הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידגישו יש
לחשוש בזה לשינוי משמעות.

כ"ב עיין ב"י ולבוש או"ח סי' כ"ה שפליגי אם יש בזה שינוי משמעות או לא,
והאחרונים שם האריכו בזה, ואכ"מ.

כ"ג כדבררים כ"ה י"ט: וְהָיָה בְּהִנָּחֹת יְיָ אֶל־לֵהֲיָךְ לָךְ. ישעיה כ"ה י"ב: זאת
הַמְנוּקָה הַגִּיחוּ לְעִנְיָ. יחזקאל מ"ד ל': לְהִנָּחֹת בְּרָכָה אֶל בֵּיתָךְ.

כ"ד לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידגישו את העי"ן כראוי,
אע"פ שעשו שלא כדיון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י
הפתח שבשי"ש. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם
כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא ידגישו את העי"ן כראוי
יש לחשוש לשינוי משמעות.

ד' ג': **מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי בפשטא, קדמא, מהפך, פשטא.

ד' ח': **נָתַן לוֹ** - הטעם מלעיל בנו"ן*לה.

👉 **לְהִתְחַנֵּן לוֹ וּלְבָקֵשׁ מִלְפָּנָיו עַל־עֲמָה** - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחה המפסיק שבתבית מִלְפָּנָיו, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר* שבתבית לְהִתְחַנֵּן לוֹ, שאם לא יפסיק כראוי ישמע שרק הבקשה היא על עמה, בעוד שקאי גם על לְהִתְחַנֵּן וגם על לְבָקֵשׁ.

👉 ד' י"א: **וְחִיָּה** - הטעם מלרע ביו"ד, והוא לשון זכר, שפירושו ויחיה. והקורא נְחִיָּה מלעיל משנה משמעות ללשון נקבה, שפירושו ותחיה**.

ד' י"ד: **כִּי אִם־הִתְרַשׁ תִּתְרַשִּׁי** - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים כִּי־אִם־הִתְרַשׁ תִּתְרַשִּׁי במקף.

תִּתְרַשִּׁי - הטעם מלעיל ברי"ש.

רָנַח וְהִצְלָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים רָנַח־וְהִצְלָה במקף.

הַגְּעָתָה - העי"ן בפתח, והתי"ו בדגש קל". ואין לקרוא הַגְּעָתָה בשווא נח.

ד' ט": **אֲשֶׁר לֹא־כָדַת** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר־לֹא כָדַת.

👉 ה' א': **כָּתַח** - יש להקפיד על הגייה נכונה של התי"ו, שלא ישמע שקורא פֶּסַח בסמ"ך**.

👉 ה' ב': **וַתִּגַּע** - הגימ"ל דגושה, והוא לשון נגיעה. והקורא וַתִּגַּע בגימ"ל רפה משנה משמעות ללשון יגיעה**.

ה' ח': **וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ.

ה' ט': **וְלֹא־קָם וְלֹא־נָע מִמָּוֶן** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים וְלֹא־קָם וְלֹא־נָע מִמָּוֶן.

ה' י"א: **נִשְׁאָו** - השי"ן בדגש, והשווא נע. ואין להבליע את האל"ף ולקרוא נִשְׁוֹ.

¹² כבשמות א' ט"ז: וְאִם־כָּתַתָּהּ הִיא נְחִיָּה. ועיין רשב"ם ושפתי חכמים שם.

¹¹ ואע"פ שדגש קל בא רק בראש תיבה או אחר שווא נח, מ"מ, כיון שמשפט תיבת הַגְּעָתָה היה להנקד הַגְּעָתָה בשני שוואים נחים בסוף התיבה (כמו מִתְרַשִּׁי, לְמִתְרַשִּׁי), ורק מחמת שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, ראויה היתה האות עי"ן להתרחב לחטף פתח ולהנקד הַגְּעָתָה, ומחמת שאין חטף לפני שווא התרחב החטף לתנועה גמורה ונוקד הַגְּעָתָה, משום כך התי"ו דגושה בדגש קל כיון שמשפט התיבה להנקד הַגְּעָתָה, שבא דגש קל אחר השווא נח. וכן הוא בתיבות: נִיחָד, שְׁמַעְתָּ, יָדַעְתָּ (אבן עזרא שמות י"ח ט').

¹² שהגיית התי"ו הרפה דומה להגיית הסמ"ך, ואם יקראנה ממש כסמ"ך, שינה משמעות. ומי שאינו יודע להגות את התי"ו כהוגן, אלא רק כסמ"ך, היה מקום לומר שעדיף שיקראנה בדגש קל, מאשר שיקראנה כסמ"ך ותשתנה המשמעות.

אך בשו"ת פאת שדך (ח"א סימן כ"ד) אין דעתו נוחה מזה, וכתב שאין לחדש שיבושים כנגד משפטי לשון הקודש, כי השיבושים הישנים שאנחנו אנוסים במבטאם אין להקפיד עליהם כל כך, ויש לדמותם למה שאמרו ודלוגו עלי אהבה (כמובא בתוס' במסכת עבודה זרה דף כ"ב ע"ב ד"ה רגלא, בשם המדרש), וכשם שחס הקב"ה על השיבוש של עם הארץ שאין בו דעת ללמוד, כך חס על השיבוש שהורגלו בו הדורות וקשה לנו לעוקרו. והוסיף, שמי שלבו חרד ואינו רוצה לסמוך על המנהג שהורגלו בו, מוטב שילך אל בני תימן וירגיל לשונו בקריאת תי"ו רפה כהוגן, אך לא יחדש שיבושים לקרוא בתי"ו דגושה.

¹³ כבמשלי כ"ג ד': אֵל תִּיגַע לְהַעֲשִׂיר מִבִּינְתָהּ חֶדְלִי.

ה' י"ב: **כִּי אִם־אֹתִי** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים כִּי־אִם־אֹתִי.

ה' י"ד: **גָּבַהּ** - הה"א בפתח גבוהה ומפיק ה"א, ויש להגות את הה"א בשווא נח, והפתח נקראת לפני הה"א**.

👉 **אָמַה** - האל"ף בפתח והמ"ם בדגש, והיא יחידת מידה. והקורא אָמַה בקמץ ורפה*, משנה משמעות ללשון שפחה. וכן הוא להלן.

ו' א': **נִדְדָה** - הדלי"ת הראשונה בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים נִדְדָה בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט*.

👉 **נִיחָיו** - הוי"ו בפתח, והוא לשון עבר. והקורא נִיחָיו בשווא משנה משמעות ללשון עתיד.

👉 ו' ג': **עָמוּ** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אָמוּ באל"ף. וכן הוא להלן.

ו' ו': **הָמָן** - הטעם מלרע במ"ם, ואין להוסיף מתג בה"א שלפניה ולהטעים הָמָן.

ו' ח': **אֲשֶׁר לְבַשְׁבוֹ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר־לְבַשְׁבוֹ.

ו' י"ג: **וַיֵּאמְרוּ** - הטעם מלעיל ביו"ד*, והמ"ם בשווא נע**.

¹¹ משפט תיבה זו להקרא גָּבַהּ, אך משום שהאות ה"א מוצאה מהגרון שהוא המוצא העמוק ביותר, ואין אפשרות להגות אות גרונית בשווא נח אחר חולם, וא"א להניע את השווא ולהוסיף לו חטף, משום שאין שווא נע בסוף תיבה, לכן נוסף פתח לפני הה"א, כדי שיוכלו לבטא את הה"א כהוגן בשווא נח (וכן הוא בשאר האותיות הגרוניות, וכגון: יָרַם, יָגַע).

ולענין אופן קריאת פתח גבוהה, במדקדקים מובאות שתי דעות בזה, יש שכתבו שהפתח נהגה תחת אות אל"ף שאינה כתובה, ונקרא כאילו כתוב אֶלּוּאָה, שִׁיאָח, רְקִיאָע, ויש שכתבו שהפתח נהגה תחת האות שנמשכת במבטא מהתנועה הקודמת, ונקרא כאילו כתוב אֶלּוּנָה, שִׁינָח, רְקִינָע (עייין מנחת שי בראשית א' ו').

למעשה נראה יותר לומר שאין זו מחלוקת, אלא כל אחד מהמדקדקים כתב ותיאר באופן שונה את דרך הקריאה, אך זו דרך קריאה אחת, שניתן לתארה בשני אופנים, ועיקרה שאין הפתח נהגה תחת האות עצמה, אלא לפנייה.

¹² כמבואר בארוכה במאמר החספים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

¹³ הטעם תלישא קטנה מסומן תמיד בסוף התיבה, ובכתבי היד אין דרך לסמן תלישא נוספת בהברה המוטעמת, ולכן א"א לדעת ע"פ מיקום ההטעמה אם הטעם מלעיל או מלרע כמו בשאר הטעמים, ומשום כך בחלק מהדפוסים המאוחרים (כגון רו"ה, קורן, ועוד) מסמנים שתי תלישות כדי לדעת אם מקום ההטעמה מלעיל או מלרע (ויש בסיס להטעמה כפולה זו במעט כתבי יד).

אך יש מקומות שההכרעה בהם קשה, והמדפיסים עצמם לא יכלו לדעת אם ההטעמה מלעיל או מלרע, וטעו בכמה מקומות. וכגון כאן שבהרבה דפוסים שנוהגים להכפיל את התלישות, הדפיסו וַיֵּאמְרוּ בתלישא אחד בלבד, כלומר מלרע, וזה מחוסר ידיעה אם הוא מלעיל או מלרע.

ובאמת מוכח שההטעמה כאן היא מלעיל, שהרי בכל המקומות בתנ"ך שכתוב וַיֵּאמְרוּ לוֹ (23 פעמים), הטעם מלעיל ביו"ד משום נסוג אחר (בשונוה מ"וֹיֵאמְרוּ לֹא" באל"ף, שהטעם מלרע ברי"ש), ואמנם בשנים מתוכם (כאן, ובשופטים י"ח י"ט) א"א לדעת היכן מקום ההטעמה כיון שמוטעמים בתלישא, אך מזה שבכל המקרא ללא יוצא מן הכלל צירוף זה מוטעם מלעיל, אפשר ללמוד לשני מקומות אלו שאין בהם הכרע ממיקום ההטעמה, שגם בהם הטעם מלעיל.

ויתירה מזאת, שאע"פ שברוב כתבי היד לא מסומן אלא תלישא אחת בסוף התיבה אף כשהתיבה מלעיל, מ"מ במספר מקומות בודדים שעלולים לטעות בהם, ישנם כתבי יד המסמנים שתי תלישות, ואכן בכתב יד לניגד מסומן כאן וַיֵּאמְרוּ בשתי תלישות, אחת מעל היו"ד ואחת בסוף התיבה (וכן בפסוק המקביל בשופטים י"ח י"ט מסומן שתי תלישות בכתר ארם צובה

ז' ד': וְאֵלֹהִים - הטעם מלרע בלמ"ד.

ז' ח': עָמִי - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אָמִי באל"ף.

קָפוּ - הטעם מלרע בפ"א.

ז' ט': אֲשֶׁר-עָשָׂה הָמָן - תיבת אֲשֶׁר עָשָׂה מוטעמת בירח בן יומו, שניגונו כעין מונח³⁰. ותיבת הָמָן מוטעמת בקרני פרה³¹, שניגונו למנהג האשכנזים כפזר ותלישא גדולה ותלישא קטנה³², ולמנהג הספרדים כעין פזר רגיל³³.

ובכתב יד לנינגרד ובעוד כתבי יד, וכן בכתב יד ויימר 652, שהוא מכתבי היד המסמנים שתי תלישות באופן קבוע, מטעים כאן בשתי תלישות. וכן נמסר להדיא במסורה (בכ"י ששון 507, בראשית י"ט ב') שהכלל ב"נִיאָמְרוּ לוֹ" וב"נִיאָמְרוּ לָא" הוא, שכשבאה תיבה שפירושה אליו (כגון: נִיאָמְרוּ לוֹ, נִיאָמְרוּ לִי, נִיאָמְרוּ לָהּ, ונִיאָמְרוּ לִי), הטעם מלעיל, וכשבאה תיבת לָא באל"ף, הטעם מלרע, ומסיימת שם המסורה "תן דעתך על זה לעולם", ומוכיח שכלל זה נוהג בכל המקרא ללא יוצא מן הכלל. וכן בקטע גניזה (קמברידג' T-S Ar.5.8) נמסר שכל "נִיאָמְרוּ לוֹ" ו"נִיאָמְרוּ לוֹ" מוטעים בתחילת המילה, וכל "נִיאָמְרוּ לָא" באל"ף מוטעם בסוף המילה.

וכן כתב יהב"י הנקדן (עין הקורא בראשית י"ט ה') שכל "נִיאָמְרוּ לוֹ" ו"נִיאָמְרוּ לִי" הטעם נסוג אחר ומוטעם מלעיל. ורד"ק (מאור עינים בראשית י"ט ב') כתב שהמתג המופיע בספרים תחת היו"ד (נִיאָמְרוּ לוֹ) מוכיח שהטעם מלרע, שהרי לא יבוא מתג במקום הטעם. עכ"ד. אך באמת אע"פ שמתג זה מופיע בכמה דפוסים, ברוב כתבי היד אין מסומן מתג זה, אלא מסומן תלישא בלבד בסוף התיבה (ורק בכתבי היד א"א א"ג מופיע מתג תחת היו"ד, וכנראה משום שהבינו הסופרים בפשיטות שהטעם מלרע, הוסיפו מתג זה), ואם כן, אין הוכחה כלל שהטעם מלרע.

ובתנ"ך קורן בדפוסים הישנים הדפיסו מלרע בתלישא אחת, ובמתג תחת היו"ד, אך בדפוסים החדשים יותר תיקנו והדפיסו מלעיל בשתי תלישות.

³⁰ ואע"פ ששווא הבא אחר טעם הוא שווא נח, אפילו כשלפניו תנועה גדולה. כאשר הטעם נסוג אחר ממקומו, ובא אחריו שווא, השווא נשאר נע כדינו הרגיל אחר תנועה גדולה, שטעם שנסוג אחר אין כוחו כטעם לגבי זה, כיון שאינו במקום ההטעמה המקורי (מנחת שי בראשית י"ט ט', בשם ערוגת הבשם פ"ג ד"ה אמנם).

³¹ כך כתב בתשלום מקנה אברם בטעם ירח בן יומו.

³² טעמים נדירים בתנ"ך, ט"ז פעמים בכל התנ"ך, ושתי פעמים בלבד בקריאות הנקראות בציבור (כאן, ובמדבר ל"ה ה'), ובכל המקומות, מגיעים הירח בן יומו והקרני פרה יחד בזה אחר זה, שהמשרת הסמוך לקרני פרה הוא ירח בן יומו.

³³ ר' אליהו בחור (טוב טעם ריש פרק ד') כתב שניגון הטעם קרני פרה הוא כפזר ושתי תלישות. וכן כתב ג"כ בספר שיח יצחק (לאחיו ורבו של הט"ז, שער ז' פרק א' סעיף י"א).

וכתב בקונטרס דברי אמת לר' איצק פרעמסלא (במדבר ל"ה ה') וז"ל: כתב השיח יצחק, גנינת קרני פרה כפזר ושתי תלישות, ונראה לי שהיינו תלישא גדולה ותלישא קטנה, עכ"ל. ובמנורת שלמה ובמנחת כליל ובהיכל הברכה ובמסורת הקריאה אכן כתבו, כנראה ע"פ דבריו, שניגונו כפזר תלישא גדולה ותלישא קטנה.

אך נראה שאין כוונתם שמנגנים קודם פזר ואח"כ תלישא גדולה ואח"כ תלישא קטנה, שהלא קרני פרה הוא טעם מפסיק, ותלישא קטנה הוא טעם מחבר, ואם ניגון הקרני פרה נגמר בניגון התלישא קטנה, א"כ אינו יכול לשמש כטעם מפסיק.

ונראה שכוונתם רק לומר שאין ניגונו כשתי תלישות גדולות או כשתי תלישות קטנות, אלא אחת גדולה ואחת קטנה, אך לא דברו על סדר נגינתם. וא"כ צ"ל שסדר נגינתם הוא פזר תלישא קטנה ותלישא גדולה, או תלישא קטנה פזר ותלישא גדולה.

³⁴ הרשב"ץ (מגן אבות נ"ה ע"ב) כתב שנגינתה דומה לפזר. ובתשלום מקנה אברם (מאטילה) כתב שנגינתו קרובה לפזר וכמעט כמוה רק עם חוזק גדול מהפזר והתחלפות מה ורעד כאילו הקול יראה שתיים עם סיבוב בסופם. ובספר טעם ודעת (לר' אליהו גאנץ, נדפס בשנת תרפ"ו) כתב שכפי קבלתם ניגונו כפזר רגיל.

וּלְמַרְדְּכָי - הוי"ו במתג, והלמ"ד שאחריו בשווא נח³⁴.

ח' ח': בְּעֵינֵיכֶם - הנו"ן בצירי, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא בְּעֵינֵיכֶם הנו"ן בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

ח' י"א: לְהַשְׁמִיד וְלַהֲרֹג - יש מחלוקת אם כתוב ולהרג בוי"ו החיבור³⁵, או להרג בלא וי"ו³⁶. ובהרבה מקומות נוהגים לכפול הפסוק ולקוראו פעם אחת בוי"ו³⁷ ופעם אחת בלא וי"ו³⁸.

ח' י"ג: לְכֻלֵּיהֶם - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים לְכֻלֵּיהֶם.

ח' י"ז: עָלֵיהֶם - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אָלֵיהֶם באל"ף. וכן הוא להלן.

ט' ב': לֹא-עָמַד לְפָנֵיהֶם - יש מחלוקת אם כתוב לפניהם בלמ"ד³⁹, או בפניהם בבי"ת⁴⁰. ובהרבה מקומות נוהגים לכפול הפסוק ולקוראו פעם אחת בלמ"ד ופעם אחת בבי"ת⁴¹.

ט' ג': מְנַשְּׂאִים - השי"ן בדגש, והשווא נע. ואין להבליע את האל"ף ולקרוא מְנַשִּׁים.

ט' ד': וְשָׁמְעוּ הוֹלֵךְ בְּכַל־הַמְדִּינֹת - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים וְשָׁמְעוּ הוֹלֵךְ בְּכָל הַמְדִּינֹת.

ט' ו': הָרָגוּ - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא אָרָגוּ באל"ף. וכן הוא להלן.

ט' ז': וְאֵת | פְּרִשְׁנִדְתָּא וְאֵת | דְּלָפוֹן וְאֵת | אֶסְפַּתָּא - פסיק בין כל וְאֵת לשם שאחריו, ויש להפסיק בו בשהייה מועטת. וכן הוא בשאר שמות בני המן.

ט' י"ד: וּתְנַתֵּן - הטעם מלרע בתי"ו, והתי"ו בצירי.

ט' י"ז: יוֹם מִשְׁתָּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים יוֹם מִשְׁתָּה. וכן הוא להלן.

ט' י"ח: נִקְהְלוּ בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר - תיבת נִקְהְלוּ מוטעמת בפשטא, ולא בקדמא⁴².

ויש לציין, שפזר רגיל מכונה במסורה "פזר", וקרני פרה מכונה "פזר גדול". אך אצל הספרדים כל פזר נקרא "פזר גדול". וזה כנראה משום שאצלם לא היה כ"כ הבדל בנגינה בין פזר לקרני פרה, לכן גם לפזר רגיל קראו פזר גדול כמו שקוראים לקרני פרה.

³⁵ מנהג הספרדים והתימנים לכתוב במגילה וְלַהֲרֹג בוי"ו החיבור, וכן הכריע מנחת שי.

³⁶ מנהג רוב האשכנזים לכתוב במגילה לַהֲרֹג ללא וי"ו החיבור, וכן דעת הגר"א (מעשה רב אות רמ"ד).

³⁷ ויש קוראים הרוצים להדגיש את השינוי בין שתי הקריאות, וכשקוראים וְלַהֲרֹג בוי"ו החיבור מאריכים בו עד שנשמע כסגול, אך אין נכון לקרוא כן, אלא יש לקצר בו ולקוראו כשווא.

³⁸ כן נהגו ר' חיים מואלוז'ין (ספר הצדיק רי"ז מסלנט), והחתם סופר (קסת הסופר על הפסוק, חוט המשולש, שו"ת כתב סופר חא"ח סי' כ"ז), והאמרי אש (קסת הסופר שם). והובא המנהג במסורת הקריאה, ובלוח לא"י להגרימ"ט, ובהערות ברכר לתנ"ך יהואש.

ובריאר כתב והוכיח במאמרו (מקראות שיש להם הכרע, מגדים י', תש"ן), שהקריאה הנכונה היא וְלַהֲרֹג (ח' י"א), לְפָנֵיהֶם (ט' ב'), ואין צורך לחזור על שני האופנים.

³⁹ מנהג הספרדים והתימנים לכתוב במגילה לְפָנֵיהֶם בלמ"ד, וכן הכריע מנחת שי.

⁴⁰ מנהג רוב האשכנזים לכתוב במגילה לְפָנֵיהֶם בבי"ת.

⁴¹ הצירוף קדמא מהפך פשטא מצוי מאד במקרא, ולעומת זאת הצירוף פשטא מהפך פשטא הוא די נדיר, ומחמת הרגילות, ודמיון צורות הקדמא והפשטא,

ט' י"ט: **ומשלו** - השי"ן רפה, והשווא נח. והקורא ומשלו
בשי"ן דגושה ושווא נע משנה משמעות^{עד}.

ט' כ"ב: **נהפך** - הה"א בשווא נח^{עד}. ואין להבליעה ולקרוא נפך,
או לקרוא נהפך בסגול הה"א, אלא יש לבטאה כהוגן בשווא נח.

ט' כ"ד: **ולאבדם** - הוי"ו במתג, והלמ"ד שאחריו בשווא נח^{מ*}.

ט' כ"ה: **ובנא** - יש אומרים שהבי"ת הראשונה בשווא נע, ויש
אומרים שהיא בשווא נח^{עד}.

חילופי נוסחאות

א' ג': **פרס** / **פרס** (פרס)

הרי"ש בפתח - בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ה ס"ו, א"ד.
~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס^{עד}, גינצבורג^{עד}, קסוטו, קורן, ברויאר.

יש נטיה להטעים בקדמא ולא בפשטא (ומוכח שהוא פשטא מזה שהטעם מעל
הוי"ו ולא מעל הלמ"ד, ומזה שהבי"ת שבתחתית פשלה דגושה).

^{עד} משלוח הוא שם דבר (כמו שכתבו רש"י ואב"ע), ואם קורא בשי"ן
דגושה, א"כ המ"ם היא מ"ם השימוש וכאלו קרא מן שלוח מנות.

^{עד} והוא נהגה כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות: עמָה, אָתָה,
וכדומה.

וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב
שמפיק הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת מפיק
פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה
באמצע תיבה, ודלא כמו במילה פְּדָחוּר (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א
אינה נהגית כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה
(כגון בתיבת יִהְיֶה; ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן
אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש
תיבות המנוקדות בסופן בפתח גנובה ובמפיק יחד, כגון: גָּבַעַ, יָגִיעַ, ואם היו
מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח
וגם בשווא, וממילא היות שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים,
המירו את סימון המפיק שבסוף תיבה משווא לנקודה בתוך האות.

ויש לציין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה
באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא
מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לנינגרד שמנוקד: פְּהֶשְׁמָה (ויקרא כ"ו מ"ג),
פְּדָחַל (במדבר ל"ד כ"ח), יִהְיֶפְנוּ (שם ל"ה כ'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד
פְּדָחַל. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד פְּהֶשְׁמָה עם נקודת
המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

^{עד} בכללי האחרונים על שווא נע מבואר, שכאשר תבאנה שתי אותיות זהות
רצופות, והראשונה מנוקדת בשווא, שווא זה נע, ונקרא כלל הדומות. כלל זה
מובא לראשונה בדברי הבחור (פרקי שירה, השיר השמיני), וכמותו נקטו
רש"ס (בהקדמה כללית לסידורו), שיה יצחק (שער א' פרק ב' חלק ד'),
רמח"ל (ספר הדקדוק לרמח"ל עמ' 60), הגר"א (דקדוק ופירוש עה"ת, ד"ה
היתה. משנת הגר"א שער השווא), ועוד מדקדקים (רו"ה, לחם הביכורים,
לית חן, מסלול).

אך בדברי בעלי המסורה הקדמונים והמדקדקים הראשונים, מבואר
ששווא הדומות בדרך כלל הוא שווא נח, ורק כאשר בא לפניו מתג או תנועה
גדולה, אזי הוא נע. כן עולה מדברי בן אשר (דקדוקי הטעמים סעיף 33),
רד"ק (מכלול ע"א ע"ב), ועוד.

וגם באחרונים מצאנו מי שהכריע בעקבות דברי בעלי המסורה
הקדמונים, שיש להגות שווא הדומות כשווא נח, ה"ה רו"ה (מאור עינים
ויקרא ט' כ"ב), ומהרי"ץ (חלק הדקדוק בראשית י"ד ו').

ולענין מעשה קשה מאד להכריע בדבר, ובפרט שיש חשש גדול לבליעת
אות ע"י קריאה בשווא נח (וכמו שכתב בשיח יצחק שהטעם לנעות שווא
הדומות הוא משום שאם היו נקראות בשווא נח היתה אחת נבלעת בחברתה,
ואנו צריכים לבאר כל אות כפי האפשר).

וראה עוד במאמר של ניסן ברגרין (לשונו ט"ז עמ' 169-179)
שהביא שהיו בזה מסורות קדומות גם בזמן הראשונים, אלא שהדרך
המקובלת יותר היתה להגותו בשווא נח, ובזמן האחרונים התפשט המנהג
להגותו בשווא נע. וצ"ע למעשה.

הרי"ש בקמץ - בכתבי היד: ס"ד ס"ח, א"א א"ב א"ג. ~ ובדפוס:
רו"ה.

א' ד': **ולא־תִקָּר** / **ולא־תִקָּר**

הקנו"ף בקמץ - בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ב א"ג. ~
ובדפוסים: מק"ג, רו"ה, לטריס, גינצבורג^{עד}, קסוטו, קורן, ברויאר. ~
~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב ר' יונה אבן ג'אנח^{עד} שהוא קמוץ
בלי ספק. ~ וכן כתב אבן עזרא^פ. ~ וכן כתב ר' יהודה בן בלעם^{פא}. ~
וכן כתב ר' משה הנקדן^{פב}. ~ ורד"ק כתב שכן הוא בספרים מדויקים^{פב}.

הקנו"ף בפתח - בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ד. ~ וכן כתב
ר' יהודה חיוג^{פד}. ~ וכן כתב אבן עזרא^{פה}. ~ ורד"ק כתב שכן הוא
במקצת ספרים מדויקים^{פב}.

א' י"ד: **שְׁתֵּר** / **שְׁתֵּר** (שְׁתֵּר)

התי"ו בקמץ - בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ג ס"ד ס"ו ס"ח, א"ב א"ג. ~
ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג^{עד}, קסוטו, קורן, ברויאר.

התי"ו בפתח - בכתבי היד: ס"ב ס"ה, א"א א"ד. ~ ובדפוס רו"ה. ~
וכן כתב ר' משה הנקדן^{פב}.

א' י"ז: **בְּעִלְיָהוּ** / **בְּעִלְיָהוּ** (בְּעִלְיָהוּ)

העי"ן בשווא נח - בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו
ס"ח, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רו"ה, גינצבורג^{עד}, קסוטו, קורן,
ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב מנחת שי.

העי"ן בחטף פתח - בכתבי היד: א"א א"ד. ~ ובדפוס: לטריס.

א' כ': **פְּתָגָם** / **פְּתָגָם** (פְּתָגָם)

הגימ"ל בקמץ - בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו
ובדפוסים: מק"ג, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~
וכן כתב ר' יהודה בן בלעם^{פא}. ~ וכן כתב ר' משה הנקדן^{פב}. ~ וכן כתב
רד"ק^פ.

^{עד} ובגליון כתב נוסח אחר פֶּרֶס הרי"ש בקמץ.

^{עד} ובגליון כתב שבספרים אחרים מנוקד יֶקֶר הרי"ש בפתח.

^{עד} שרשים שרש יקר.

^פ קהלת י' א', אך ראה גם בהערה פ"ה.

^{פא} בספר טעמי המקרא המיוחס לבן בלעם, שער על הפתח והקמץ, שער ח',
מנה י"ג יוצאים מן הכלל שקמוצים אע"פ שסמוכים, וזה אחד מהם.

^{פב} בספר דרכי הניקוד והנגינות, ד"ה וכלל הדבקות, מנה י"ג יוצאים מן הכלל
שקמוצים אע"פ שסמוכים, וזה אחד מהם.

^{פב} במכלול (קמ"ה ע"ב) כתב רד"ק שתיבת יקר בסמוך מנוקדת בפתח,
ובמוכרת מנוקדת בקמץ, וכגון ואת יקר תפארת בפתח, ונמצא בספרים
מדויקים ואת יקר תפארת קמוץ, וכן הביאו בעלי המסורת עם הקמצים
סמוכים, עכ"ד.

ובשרשים (שרש יקר) כתב רד"ק שבמקצת הספרים המדויקים קמוץ,
ובמקצתם פתוח, ואפשר שהוא סמוך אע"פ שהוא קמוץ, או שהוא מוכרת
והוא כמו ואת יקר ותפארת וגדולתו.

^{פד} שלשה ספרי דקדוק עמ' 29 (והשיגו בזה ר' יונה אבן ג'אנח בשרשיו שרש
יקר, וכתב שהוא קמוץ בלי ספק, ור' יהודה לא עיין במה שכתוב בספר).

^{פה} אסתר ו' ג', ספר צחות שער השמות, אך ראה לעיל הערה פ'.

^{פו} ובגליון כתב שכן הוא ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד שְׁתֵּר התי"ו
בפתח.

^{פז} דרכי הניקוד והנגינות, ד"ה כל ארבע.

^{פה} נראה שיש סימני מחיקה של חטף פתח שתוקן לשווא נח.

^{פט} ובגליון כתב שכן הוא ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד בְּעִלְיָהוּ העי"ן
בחטף פתח.

^{פז} במכלול (קפ"ד ע"א), ובשרשים (ערך פתגם), שהוא קמוץ אע"פ שסמוך.

הגימ"ל בפתח – בכתבי היד: ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכתב מנחת שי שכן הוא במקצת כתבי יד מדויקים.

לְבַעְלִיָּהּ / (לְבַעְלִיָּהּ)

העי"ן בשווא נח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, גינצבורג³², קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב מנחת שי.

העי"ן בחטף פתח – בכתבי היד: א"א א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוס: לטריס.

ב' ג': הָגָא / (הָגָא)

הגימ"ל בסגול – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו ס"ז, א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, קסוטו, ברויאר.

הגימ"ל בצירי – בכתבי היד: ס"ד ס"ה, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.³³

ב' ט': לָתֶת לָהּ / (לָתֶת לָהּ) / (לָתֶת לָהּ)

הטעם מלרע והתי"ו בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, קסוטו, ברויאר.

הטעם מלעיל והתי"ו בסגול – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ה, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

הטעם מלעיל והתי"ו בצירי – בכתבי היד: ס"ה, א"א.

ב' י"ב: פָּתַח / (פָּתַח)

הדלי"ת בקמץ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב רד"ק³⁴.

הדלי"ת בפתח – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ה, א"א א"ד. ~ ובדפוסים: לטריס, גינצבורג.

ב' ט"ו: בְּתִיבִיתִּיל דָּד / (בְּתִיבִיתִּיל | דָּד)

ללא פסיק – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם שליש מהספרים.

בפסיק – בדפוסים מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם שני שליש הספרים.

ג' י"ב: וְנִתְּחַם / (וְנִתְּחַם)

התי"ו בקמץ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ב. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב רד"ק³⁵.

התי"ו בפתח – בכתבי היד: ס"ד, א"א א"ג א"ד. ~ ובדפוס: לטריס.

ג' ט"ו: וְהָעִיר שׁוֹשָׁן / (שׁוֹשָׁן)

³² ובגליון כתב שבספרים אחרים מנוקד לְבַעְלִיָּהּ העי"ן בחטף פתח.

³³ והגאון רי"ח זוננפלד נשאל (שלמת חיים סימן שע"ז) האם יש לקרוא בסגול או בצירי, והשיב שנכון לומר בעל פה הנוסח האחר אם אפשר, ופשיטא דבדיעבד אינו מעכב, עכ"ד.

ונראה שכוונתו שהשומע יאמר בע"פ, אך הקורא יקרא באופן אחד בלבד, דאם לא כן מה כוונתו שיקרא בע"פ, הלא הספר לפניו. אך תמוה למה יגרע הקורא מהשומע. ואולי משום שזה רק לרווחא דמילתא, שהרי אין מדקדקין בטעויותיה (שו"ע סי' תר"צ סעיף י"ד), ע"כ לא ראוי לקרוא בציבור בשני האופנים, אך יחיד השומע יכול להדר בזה, וצ"ע.

³⁴ שכתב (מכלול קפ"ג ע"א) שכל דת כדת הדת בדת קמציין.

³⁵ מכלול נ"ד ע"ב.

השי"ן בקמץ – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג³⁶, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן מוכח מהמסורה³⁷.

השי"ן בפתח – בכתבי היד: ס"ה. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס.

ד' ז': לְשָׁקוֹל / (לְשָׁקוֹל)

בתלישא גדולה – בכתבי היד: ט"א ס"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר.

בזקף קטן – בדפוס: מק"ג.

ד' י': וְתִאמֶר אֶסְתֵּר לְהַתִּיד / (וְתִאמֶר אֶסְתֵּר לְהַתִּיד)

במהפך פשטא זקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.

במרכא טפחא אתנחתא – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג³⁸, קורן. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.

ד' י"א: וְעַם־מְדִינֹת / (וְעַם־מְדִינֹת)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו ס"ז, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.

בתלישא קטנה – בכתבי היד: ס"ח, א"א. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.³⁹

אֲשֶׁר יָבֹא־אֶל־הַמֶּלֶךְ / (אֲשֶׁר־יָבֹא)

³⁶ ובגליון כתב שבספרים אחרים מנוקד שׁוֹשָׁן השי"ן בפתח.

³⁷ שנמסר במסורה (כתר ארם צובה תהילים ס' א', ומלכים ז' י"ט). ומסורה זו הובאה בדברי רד"ק (שרשים ערך ששון), ובמנחת שי (מלכים א' ז' י"ט, שם כ"ב, תהילים ס' א'') שכל שושן הבירה בפתח, וכל שושן לבדו בקמץ פרט לשני מקומות פתוחים, והם במלכים א' ז' י"ט, ובתהילים ס' א'.

³⁸ ובגליון כתב שבספרים אחרים מוטעם וְתִאמֶר אֶסְתֵּר לְהַתִּיד בזקף.

³⁹ דרך המקרא שיבוא תלישא בין הפזר לקדמא שאחריו, וכך הוא במאות מקומות במקרא (כגון: הָרַמְשֵׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם, עֲשֵׂה הַמֶּלֶךְ לְכֹל־הַעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן הַבִּירָה, דָּד מְרַדְּכִי אֲשֶׁר לְקַחֲלֹו לְבַת). אך בעשרים מקומות במקרא בא קדמא מיד אחר הפזר ללא תלישא ביניהם, כגון: עַל־פֶּן לֹא־יֵאָכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׁמְעוּ כִּי־פָקֵד יְיָ (והם: בראשית ל"ב ל"ג, שמות ד' ל"א, שם י"ב כ"ז, שם ל"ד ד', ויקרא י"ג נ"ח, במדבר י"ח י"ז, דברים ט"ז ט"ז, יהושע ד' ח', שם כ"ב ט', שם ל"א, שופטים ז' כ"ה, שמ"א כ' ב', מל"א ט"ז ז', ירמיה ל"ח ז', שם י"ב, שם ל"ט ט"ז, יחזקאל ל"ב כ"ה, שם מ"ו ט', אסתר ד' י"א, דניאל ה' כ"ג). וכתב רו"ה (שערי זמרה שער ח' פתח י"ב) שלא יבוא פזר ואחריו גרש ללא תלישא ביניהם, אא"כ יש ביניהם מקום הראוי למתג, וצ"ע בזה.

תופעה זו של הוספת תלישא קטנה בין הפזר לקדמא, במקומות בהם בא קדמא מיד אחר הפזר, מצויה מאד בספרים השונים, ובכמה מהמקומות הנ"ל בהם מוטעם קדמא מיד אחר הפזר, יש ספרים המוסיפים תלישא (ושד"ל כבר עמד על חילוף הספרים בזה במכתבו שהובא בספר תורת אמת, עמ' 61).

מעיון בדפוסים מק"ג, לטריס, וקורן, במקומות המנויים ברשימה הנ"ל, לטריס מוסיף תלישא בעשרה מקומות (בראשית ל"ב ל"ג, שמות ל"ד ד', במדבר י"ח י"ז, דברים ט"ז ט"ז, יהושע כ"ב ל"א, שופטים ז' כ"ה, מל"א ט"ז ז', יחזקאל ל"ב כ"ה, שם מ"ו ט', אסתר ד' י"א), מק"ג מוסיף תלישא בשלושה מקומות (דברים ט"ז ט"ז, יחזקאל מ"ו ט', אסתר ד' י"א), וקורן מוסיף תלישא בשלושה מקומות (מל"א ט"ז ז', יחזקאל מ"ו ט', אסתר ד' י"א). וכנראה היו סופרים שהוסיפו תלישא מחמת ההרגל, ובפרט שיש מעט מחסור בנגינה כשמטעימים קדמא מיד אחר הפזר.

במונח מקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ג. ~
ובדפוסים: מק"ג, קסוטו, ברויאר.

במקף מונח – בכתבי היד: ס"ג ס"ד, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים:
רוו"ה, לטריס, גינצבורג^צ, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ה' י"ד: **וּבְאֵי-עִמְהֶמְלָךְ** / (וּבְאֵ עִמְהֶמְלָךְ)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז, א"א. ~
ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.

בדרגא תביר – בכתבי היד: ס"ח, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה,
לטריס, גינצבורג, קורן.

ו' א': **וַיֵּאמֶר** / (וַיֵּאמֶר)

ברביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ה ס"ו, א"א א"ב א"ג
א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.

בתלישא גדולה – בכתבי היד: ס"ד ס"ז ס"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג,
רוו"ה^ק, לטריס, גינצבורג^ק, קורן.^ק

ו' י"ג: **וַיֵּאמֶר לוֹ** / (וַיֵּאמֶר לוֹ)

הלמ"ד רפה – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז,
א"א א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, גינצבורג^ק, קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב
רד"ק^ק.

הלמ"ד דגושה – בכתבי היד: א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס,
קורן. ~ וכן הוא במסורה^ק.

ז' ג': **תַּתְּמוּלִּי** / (תַּתְּמוּלִּי)

במקף – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים:
רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא.

בקדמא – בכתבי היד: ס"ד ס"ה^ק, א"א א"ד^ק. ~ ובדפוסים: מק"ג,
לטריס.^ק

ז' ד': **בְּנִיזָק** / (בְּנִיזָק)

הנו"ן בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו ס"ז. ~
ובדפוסים: מק"ג, לטריס, קסוטו, ברויאר.

הנו"ן בסגול – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד. ~
ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג^ק, קורן. ~ וכן כתב רד"ק^ק.

ז' ו': **נְבֻעָת** / (נְבֻעָת)

העי"ן בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז
ס"ח, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג^ק, קסוטו,
ברויאר. ~ וכן מוכח מהמסורה^ק.

העי"ן בקמץ – בכתב יד: א"ג. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן.^ק

ז' ח': **וְהָמָן נָפַל** / (וְהָמָן נָפַל)

ברביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו, א"א
א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן,
ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב ר' יהודה בן בלעם^ק.

בזקף – בדפוס: קסוטו.^ק

^ק בכ"י זה התיי"ו מנוקדת בצירי.

^ק בכ"י ס"ג מוטעם תַּתְּמוּלִּי במתג קדמא ומקף יחד, ואולי הוא לרמז
מחלוקת הספרים בזה.

^ק ובגליון כתב שבספרים אחרים מנוקד בְּנִיזָק הנו"ן בצירי.

^ק בשרשים (שרש נזק), ובעט סופר (י"ט ע"א).

^ק ובגליון כתב שכן הוא ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד נְבֻעָת העי"ן
בקמץ.

^ק בדברי הימים (א' כ"א ל') כתובה תיבת נבעת בפתח, ובכתר ארם צובה
נמסר עליו שם "ב" והמן", כלומר שתיבה זו כתובה שתי פעמים בתנ"ך,
והפעם השניה היא "והמן נבעת", ומוכח ממסורה זו שהשוותה בין המקומות
שגם כאן מנוקד נְבֻעָת בפתח.

^ק הטעמים המפסיקים ביותר בפסוק, שהם סוף פסוק ואתנחתא, גורמים
לשינוי ניקוד האות המוטעמת משום ההפסק, וכגון במקום שְׁמִים, באתנחתא
וסו"פ מנוקד שְׁמִים. אָרֶץ-אָרֶץ. מְצָרִים-מְצָרִים. לִלְה־לִּלְה. ויש מקומות
רבים בהם הפתח משתנה לקמץ גם בטעמים מפסיקים נוספים, כדרך שנוהג
באתנחתא, כגון: אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ יִהְיֶה-לִּי עֶבֶד (בראשית מ"ד י'), וְעֲשֵׂה לָהֶם
מִכְסֵי-רֶגֶד (שמות כ"ח מ"ב), שבהם הזקף גורם לפתח להפוך לקמץ. ועוד
רבים כיו"ב.

ובניקוד הפשוט של תיבת נְבֻעָת העי"ן מנוקדת בפתח, והמנקדים כאן
בקמץ ניקוד כן מחמת הזקף שגורם לפעמים לשנות את הפתח לקמץ.

וכתב רוו"ה שמצא שני כתבי יד שהעי"ן בתיבת נבעת שבדברי הימים
(א' כ"א ל') קמוצה בהם, ונמסר עליהם שם במסורה "ב" קמץ זקף", כלומר
שבשני מקומות בתנ"ך תיבה זו מנוקדת בקמץ משום הזקף, וכאן הוא המקום
השני, ומוכח שכן הוא קמוץ ג"כ, ואכן מצא כתב יד ישן שמנקד גם כאן
בקמץ, עכ"ל.

אך באמת בספרינו בדברי הימים הוא בפתח, וכן הוא בכל הספרים
המדויקים כאן, ונוסח זה מסתבר יותר, שהרי פתח שהופך לקמץ שלא
באתנחתא וסוף פסוק, מצוי בדרך כלל רק בין שני משפטים עצמאיים, או בין
שתי צלעות מקבילות של משפט, וכגון: מִמָּגֶד שְׁמִים מְשָׁל וּמִתְהוֹם רִבְצָת
תַּחַת (דברים ל"ג י"ג), שְׁרָאשִׁי נְמַלְא־טָל קְנֻצוֹתֵי רְסִיסי לִילְה (שה"ש ה' ב'),
אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ יִהְיֶה-לִּי עֶבֶד וְאֵתָם תִּהְיֶה נְקִים (בראשית מ"ד י'), אשר בהם
הזקף משמש כמפסיק חשוב ומשמעותי, ולכן הם מנוקדים בקמץ אע"פ
שמוטעמים בזקף. אך לעומת זאת כאן שכתוב וְהָמָן נָפַל מְלַפְנֵי הַמֶּלֶךְ
וְהַמֶּלֶךְ, שני חלקי המשפט קשורים זה לזה, ולא מסתבר שהעי"ן תנוקד
בקמץ, ולא מצוי בתנ"ך שזקף יגרום לפתח להפוך לקמץ כאשר חלקי
המשפט כ"כ קשורים זה לזה.

^ק טעמי המקרא המיוחס לבן בלעם, שער על שכונת הטעמים, טעם פשטא.

^ק ההטעמה ברביע מסתברת יותר, שאם תיבת נָפַל מוטעמת בזקף, הפיסוק
הוא: וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּזְתּוֹ הַבֵּיתוֹ אֶל בֵּית מִשְׁתֵּה הַיָּיִן וְהָמָן נָפַל. על המִשְׁתֵּה אֲשֶׁר
אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֵּאמֶר הַמֶּלֶךְ הִגֵּם לִקְבוּשׁ אֶת הַמֶּלֶכֶה עִמִּי בְּבֵיתוֹ. שהפיסוק הגדול
בתיבת נָפַל, ופיסוק זה אינו מסתבר. אך אם תיבת נָפַל מוטעמת ברביע,
הפיסוק הוא: וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּזְתּוֹ הַבֵּיתוֹ אֶל בֵּית מִשְׁתֵּה הַיָּיִן וְהָמָן נָפַל על המִשְׁתֵּה

^צ ובגליון כתב שבספרים אחרים מוטעם אֲשֶׁר-יִבְּא, ובספרים אחרים
מוטעם אֲשֶׁר יִבְּא.

^ק רוו"ה הביא כמה כתבי יד ודפוסים המטעמים ברביע, ואף כתב שכן נראה.
אך למרות זאת הדפיס בתלישא ולא ברביע. וצ"ע.

^ק ובגליון כתב שכן הוא ברוב ספרים, ובספרים אחרים מוטעם וַיֵּאמֶר
ברביע.

^ק וכתב ברכר שההטעמה ברביע מסתברת יותר מההטעמה בתלישא, משום
שתיבת הַזְּכָרְנוֹת מוטעמת בפשטא, ורביע הוא מפסיק גדול מפשטא, ותלישא
הוא מפסיק קטן מפשטא, וממילא אם מוטעם כאן בתלישא הפיסוק הוא:
וַיֵּאמֶר לְהַבִּיא אֶת סֵפֶר הַזְּכָרְנוֹת, דְּבָרֵי הַיָּמִים. ופיסוק זה אינו מסתבר,
שראונו להפסיק יותר אחר תיבת וַיֵּאמֶר מאשר אחר תיבת הַזְּכָרְנוֹת. אך אם
מוטעם כאן ברביע הפיסוק הוא: וַיֵּאמֶר, לְהַבִּיא אֶת סֵפֶר הַזְּכָרְנוֹת דְּבָרֵי
הַיָּמִים. וזה פיסוק הגיוני ומסתבר.

^ק ובגליון כתב שכן הוא ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד לוֹ הַלמ"ד
בדגש.

^ק מכלול ע"ט ע"א.

^ק בדפוס מק"ג בראשית י"ט ב', ודניאל ה' י"א, נמסר במסורה על שני לא
דגושים, והם: וַיֵּאמְרוּ לֹא כִי בְּרָחוּב נָלִין (בראשית י"ט ב'). וַיֵּאמְרוּ לֹא כִי
אֶם-מֶלֶךְ (ש"מ"א ח' י"ט), ושני לוֹ דגושים, והם: וַיֵּאמְרוּ לוֹ הַחֲרָשׁ (שופטים
י"ח י"ט), וַיֵּאמְרוּ לוֹ תִּכְמְיוּ (אסתר ו' י"ג).

כמו"כ הובאה מסורה זו ע"י ר' משה הנקדן (דרכי הניקוד והנגינות,
מעט לפני שער הנגינות), ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם
(פרק השני על אותיות יהו"א ובגדכפ"ת, התנאי השני). וכן במנחת שי כאן
הביא מסורה זו וכתב שכן הוא בספר אחד מדויק בלמ"ד דגושה.

אך נראה שמסורה זו אינה מוסכמת, שהרי ברוב הספרים הַלמ"ד כאן
רפה (ואף בדפוס מק"ג - נגד מסורת), וכן רד"ק כתב שהלמ"ד כאן רפה,
ואף בשופטים הַלמ"ד רפה בספרים המדויקים ובכללם בכתר ארם צובה,
ומוכח שמסורה זו אינה מוסכמת.

ח' א': מָה / (מָה)

המ"ם בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ז. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן מוכח מדברי רד"ק^{טו}.

המ"ם בקמץ – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד.קט"ז. ~ ובדפוסים מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן מוכח מהמסורה^{ק"ז}.

ח' ו': בָּאֵבֶדוּ / (בָּאֵבֶדוּ)

הדלי"ת בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ה ס"ז, א"א א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר.

הדלי"ת בקמץ – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ח, א"ב א"ד. ~ ובדפוס: רוו"ה. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ח' ח': אֲשֶׁר־נִכְתָּב / (אֲשֶׁר־נִכְתָּב)

התי"ו בקמץ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"ב ס"ה, ס"ז, ס"ו, ס"א. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר.

התי"ו בפתח – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד.

ח' ט': בָּעֵת־הַהִיא / (בָּעֵת־הַהִיא)

העי"ן בצירי – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"א קי"ח א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מיעוט ספרים.

העי"ן בסגול – בכתב יד: א"ג קי"ט. ~ ובדפוס: רוו"ה קי"ט. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם רוב ספרים.

וְאֵל הָאֱשֶׁדֶרֶפְנִים־וְהַפְחוֹת / (וְאֵל הָאֱשֶׁדֶרֶפְנִים) / (וְאֵל־הָאֱשֶׁדֶרֶפְנִים־וְהַפְחוֹת)

במונח מקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, גינצבורג^{קכ}, קסוטו, ברויאר. ~ וכן נראה מספר החילופים^{קכ}.

במונח מונח – בכתב יד: א"ב. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

במקף מונח – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ג א"ד.

במקף מקף – בכתבי היד: ס"ג ס"ז.

ח' י"א: אֲשֶׁר בְּכַל־עִיר־נְעִיר / (אֲשֶׁר | בְּכַל־עִיר־נְעִיר)

במונח רביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, קסוטו, ברויאר.

במונח לגרמיה מונח רביע – בכתבי היד: ס"ז, א"א א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג^{קכ}, קורן.קכד.

ח' י"ד: יִצְאֵוּ / (יִצְאֵוּ)

היו"ד במרכא – בדפוס: ברויאר. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים^{קכה}.

קכ"ח בכתב זה התיבה מוטעמת במונח, בָּעֵת־הַהִיא, ואינה מוקפת.

קכ"ט בכתב זה התיבה מוטעמת במונח, בָּעֵת־הַהִיא, ואינה מוקפת.

קכ"י וכתב רוו"ה שכן משמע מדברי רד"ק, שכתב (מכלול קפ"ג ע"ב, עט סופר כ"ו ע"א) שתיבת עת מנוקדת בצירי, ואם היא מוקפת מנוקדת בסגול, ולא חילק בין אם מוקפת לתיבה המוטעמת בראשה לבין אם מוקפת לתיבה שאינה מוטעמת בראשה.

אך נראה שמדברי רד"ק אין הוכחה שבפסוקנו מנוקד בָּעֵת בסגול, שהרי יש פסוקים נוספים בהם תיבת עת מוקפת, ובכל זאת מנוקדת בצירי, כגון: בַּיַּעֲשֵׂה שְׁלֹמֹה בָּעֵת־הַהִיא | אֶת־הַתֶּבֶת (מלכים א' ח' ס"ה), וְהָיָה לְעֵת־עֲרֹב יְהִי־הָאֹר (זכריה י"ד ז'). ומוכח שהכלל שהביא רד"ק אמור רק בתיבת עת הכתובה בפני עצמה, ולא בתיבת עת שיש לפניו אות שימוש. וא"כ בפסוקנו שבאה אות שימוש לפני תיבת עת, היא יכולה להיות מנוקדת גם בצירי.

קכ"ב ובגליון כתב שכן הוא ברוב ספרים, ובספרים אחרים מוטעם וְאֵל־במקף.

קכ"ג בחילופים המובאים בסוף דפוס מק"ג, ובספר המסורה (ח"ב עמ' תק"צ), נמסר כאן על חילוף, שלבן אשר (שהלכה כמותו) מוטעם הָאֱשֶׁדֶרֶפְנִים־וְהַפְחוֹת במקף, ולבן נפתלי (שאין הלכה כמותו) מוטעם הָאֱשֶׁדֶרֶפְנִים־וְהַפְחוֹת במונח.

ובספר החילופים של מישאל נמסר על הסכמת בן אשר ובן נפתלי שמוטעם הָאֱשֶׁדֶרֶפְנִים־וְהַפְחוֹת במקף, ומתח תחת הנו"ן.

קכ"ד ובגליון כתב שבספרים אחרים מוטעם אֲשֶׁר בְּכַל־עִיר־נְעִיר במונח רביע.

קכ"ה בכתב י"ד מוטעם: לַיהוָה אֲשֶׁר בְּכַל־עִיר־נְעִיר. בכתב י"ה מוטעם: לַיהוָה | אֲשֶׁר בְּכַל־עִיר־נְעִיר. בכתב י"ו מוטעם: לַיהוָה | אֲשֶׁר־בְּכַל־עִיר־נְעִיר. בכתב י"ז מוטעם: לַיהוָה אֲשֶׁר | בְּכַל־עִיר־נְעִיר. רוב שיטות אלו אינן מתאימות לכללי הטעמים, וכנראה שהן שיבושים שנוצרו מחמת נוסחאות הספרים השונות.

קכ"ו ישנו כלל מוסכם בכל המדקדקים (בן אשר, דקדוקי הטעמים סעיף 20. רבינו תם, שיר אלוקים לי מגן על כללי הטעמים. רד"ק, עט סופר ל"א ע"ב. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק לדבר על י"ב טעם, שער התביר. ר' משה הנקדן, דרכי הנקוד והנגינות, שער הנגינות, טעם תביר. ובעוד מדקדקים). שכאשר בא תביר ללא טעם משרת לפניו, ויש עמו בתיבתו מקום הראוי למתג, ובין מקום המתג לתביר יש שווא בלבד, יבוא מרכא במקום המתג.

ובכתבי היד אכן מוטעם מרכא במקומות אלו, ככלל זה, אך מחמת הדמיון הרב שיש בכתבי היד בין מרכא למתג (ששניהם קו קצר נוטה מעט, וההבדל ביניהם בכתבי היד כמעט ואינו מורגש), טעו רוב המדפיסים,

אֲשֶׁר אֶסְמֶר עָלֶיהָ, וַיֵּאמֶר הַמֶּלֶךְ הָגַם לִכְבוֹשׁ אֶת הַמֶּלֶכָה עִמִּי בְּבִית. שהפיסוק הגדול הוא בתיבת עָלֶיהָ, וזה פיסוק הגיוני ומסתבר.

וכתב שד"ל במכתבו (הובא בספר תורת אמת עמ' 65 ואילך), שמשום שדרך המקרא ברוב המקומות שאחר פשטא יבוא זקף, ולא רביע, לכן במקומות המועטים שבא רביע אחר פשטא, טעו רבים מהסופרים והמדפיסים והטעימו בזקף במקום ברביע (ובפרט שנקל לטעות בזה, אחר שרק נקודה מבדילה ביניהם). והביא שם עוד דוגמאות רבות בהן בספרים המדויקים מוטעם רביע אחר פשטא, ויש ספרים המטעימים בזקף.

קכ"ז שכתב (מכלול קצ"ג ע"א) שכל תיבת מה לפני תיבת הוא או לפני תיבת היא, מנוקדת בפתח.

קכ"ח בכתבי היד ס"ד ס"ח א"א א"ד תיבת מה מוקפת, מַה־הָיָה קָה, ובכ"י ס"ג תיבת מה ותיבת הוא מוקפות, מַה־הָיָה קָה.

קכ"ט במסורה (הובאה ע"י ר' משה הנקדן (דרכי הנקוד והנגינות, ד"ה עתה אדבר על המקף), ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם) נמסר שכל תיבת מה הבאה לפני אחת מאותיות אה"ר מנוקדת בקמץ, פרט לארבעה פסוקים יוצאים מן הכלל שבהם תיבת מה מנוקדת בפתח (והם: בַּיַּיִן וּבִינָה מִה הָיָה, בראשית כ"ג ט"ו. וַיֵּאמְרוּ אֵת הָאָרֶץ מִה הָיָה, במדבר י"ג י"ח. וַיֵּאמֶר מִה הָיָה, זכריה ה' ו'. וַיִּמְדַּת יָמֵי מִה הָיָה, תהילים ל"ט ה'), וזה אינו מנוי עמיהם, ומוכח שכאן מנוקד מַה הוא לָה בקמץ.

וקשה על מסורה זו, שאף אם נאמר שכאן מנוקד מַה הוא לָה בקמץ, יש עוד שני פסוקים במקרא שתיבת מה מנוקדת בהם בפתח בכל הספרים, ולא נמנו במסורה זו, והם: כִּי לֹא יָדְעוּ מִה הָיָה (שמות ט"ז ט"ו), וְאֶחָדָם מִה הָיָה (במדבר ט"ז י"א).

וע"כ נראה שהכלל הנכון הוא שכל תיבת מה הבאה לפני אחת מאותיות אה"ר מנוקדת בקמץ, פרט לתיבת מה שקודם תיבת היא או תיבת הוא שמנוקדת בפתח (וממילא גם כאן מנוקד מַה הוא לָה בפתח), וכמו שאכן כתב רד"ק (הובאו דבריו לעיל הערה קט"ו). אלא שיש מסורה אחרת (מופיעה בדפוס מק"ג בראשית כ"ג ט"ו) המוסרת על ארבעת המקומות שכתוב במקרא הצירוף "מה היא" (ואינה עוסקת כלל בניקוד תיבת מה), ומחמת שהכלל כאן אמור על הצירופים "מה הוא" ו"מה היא", שולבו המסורות בטעות זו בזו, ולכן נמסר במסורה רק על ארבעת הפעמים שתיבת מה מנוקדת בפתח קודם תיבת היא, והושמטו מהמסורה שלושת הפעמים שתיבת מה מנוקדת בפתח לפני תיבת הוא.

ויש להוכיח כן מזה שהמסורה מפרטת את ארבעת הפסוקים היוצאים מן הכלל, בעוד שהיה עליה לקצר ולמסור כלל פשוט שכל תיבת מה לפני תיבת היא מנוקדת בפתח. ונראה מזה שנוסח המסורה המקורי היה שכל תיבת מה לפני הוא והיא, מנוקדת בפתח, בלא פירוט הפסוקים, וכמו הנוסח שמוסר רד"ק, ורק משום שהמסורה שמוסרת על המקומות שכתוב במקרא הצירוף "מה היא" שולבה במסורה העוסקת בניקוד תיבת מה, לכן פורטו הפסוקים.

היו"ד במתג – בדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

ט' ט"ו: **בְּיוֹם** / (בְּיוֹם)

במונח – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ג ס"ז, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג^{קכ}, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן נמסר במסורה^{קכ}.

בקדמא – בכתבי היד: ס"ב ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח, א"א א"ד. ~ ובדפוס: רוו"ה. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים^{קכ}.

ט' כ"ז: **אֶת שְׁנֵי** / (אֶת־שְׁנֵי)

במונח והאל"ף בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"ג ס"ז, א"ג. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מיעוט ספרים.

והדפיסו במקומות אלו במתג במקום במרכא (ובדפוסים ההבדל בין המתג למרכא ניכר, שמתג הוא קו ישר, ומרכא הוא קו מעוגל נוטה לשמאל). ואף רוו"ה שהביא לכלל זה בספרו משפטי הטעמים (דף כ"ו ע"ב), עכ"ז בחומשיו הדפיס במתג ולא במרכא, כמקובל בדפוסים שלפניו. ולענין מעשה, כיון שכלל זה מוסכם ללא שום חולק, ואף בכתבי היד כך הטעימו, וההטעמה במתג מקורה בטעות בלבד, יש לקרוא במרכא ולא במתג (וכן הדפיס בתנ"ך ברויאר בכל התנ"ך).

^{קכ} ובגליון כתב שבספרים אחרים מוטעם בְּיוֹם בקדמא.

^{קכ} לפי כללי הטעמים, תיבת בְּיוֹם ראויה להיות מוטעמת בקדמא ולא במונח, שהכלל הוא שכאשר יש שני טעמים משרתים לפני הפשטא, הראשון שבהם יהיה מונח אם הוא מוטעם בראש המילה (כגון: עֲשֵׂב מִזְרִיעַ זֶרַע), וקדמא אם אינו בראש מילה (כגון: וְאֵת כָּל־עֹפֹף כָּנָף). ומכיון שתיבת בְּיוֹם אינה מוטעמת בראשה, היא ראויה להיות מוטעמת בקדמא ולא במונח. אך בספרים המדויקים מוטעם כאן במונח, ונמסר עליו במסורה שהוא יוצא מן הכלל יחיד בכל המקרא בו מוטעם במונח אע"פ שאינו בראש המילה.

(מסורה זו מובאת בספר דקדוקי הטעמים (מהדורת בו"ש), סעיף 23, וזה הלשון שם: סימן, כל שלוש תיבות שהטעם אחר האות הראשון שבתביה, כמו יָצָא וְאֶתֶּלְ אֶת־הַבְּרָכָה וכדומה לו, הטעם מלמעלה יקרא ויתנקד, כל הקריאה על זה המנהג, בר מן חד, ויקהלו היהודים אשר בשושן גם בְּיוֹם אֶרְבֶּעָה עָשָׂר, סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר. ע"כ. וכן בספר המסורה (ח"ג עמ' שנ"א סעיפים ד' ה'), מובאים שתי מסורות המוסרות על חריג זה, הראשונה קרובה מאד לנוסח דקדוקי הטעמים. והמסורה השנייה מוסרת: סימן כל שלש תיבות שהטעם אחר האות האחרון שבתביה כמו יָצָא וְאֶתֶּלְ הקריאה על זה המנהג בר מן אחד גם בְּיוֹם אֶרְבֶּעָה עָשָׂר. וכן בתנ"ך בער כאן, מובאת מסורה זו שבדקדוקי הטעמים. ובכ"י ס"ז נמסר כאן על תביה זו "לית בטעם", כלומר שאין עוד תיבת בְּיוֹם המוטעמת במונח, וגם מסורה זו כוונתה לאופן זה שמוטעם במונח במקום בקדמא, שהרי סתם תיבת ביום במונח יש במקרא במקומות נוספים (כגון: בראשית ל' ל"ג). ובכ"י א"ג נמסר כאן על תביה זו "לית בטעם, וכל היכא דאית טעמא באות קדמא דכוותיה", דהיינו שלא נמצא עוד טעם מונח לפני הפשטא כשהטעם אינו באות ראשונה מלבד כאן, וכשהטעם באות ראשונה לעולם הוא מונח).

ובטעם חריגות זו, כתב ברויאר (טעמי המקרא עמ' 94 הערה 16) שמשחבר שהטעמים ביקשו להשוות את הטעמת שלושת הקטעים המקבילים השווים בכל טעמיהם, והם: אֶשְׂרֵי־שִׁשְׁשָׁן גַּם בְּיוֹם אֶרְבֶּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֶזְרָר (ט' ט"ו), עֲשִׂים אֶת יוֹם אֶרְבֶּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֶזְרָר (ט' י"ט), עֲשִׂים אֶת יוֹם אֶרְבֶּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֶזְרָר (ט' כ"א). ולכן הוטעם גם כאן במונח, בדומה לחבריו, נגד כללי הטעמים.

^{קכ} כמבואר בהערה הקודמת. ובראשונים שהביאו את כללי הטעמים, וכתבו את הכלל הנ"ל (שיר אלקים לי מגן לר"ת על כללי הטעמים. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, לפני שער הזקף. דרכי הניקוד והנגינות לר' משה הנקדן, שער הנגינות, טעם פשטא. מחברת התיג'אן, ירושלים תשכ"א עמ' צ"ה) לא הביאו חריג זה, ומזה שלא כתבו שפסוק זה יוצא מן הכלל משמע קצת שכן הוא בכל מקום ללא יוצא מן הכלל, וגם כאן מוטעם בקדמא. ובמחברת התיג'אן אף כתב שאם אינו באות ראשונה יהיה קדמא לעולם, ומשמע בפירוש שאין לו יוצאים מן הכלל.

במקף והאל"ף בסגול – בכתבי היד: ס"א ס"ב ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם רוב ספרים.

ט' כ"ט: **אֶת אֲנָת** / (אֶת־אֲנָת)

במונח והאל"ף בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ג ס"ו ס"ז, א"ב. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם הספרים הטובים.

במקף והאל"ף בסגול – בכתבי היד: ס"ב ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ג א"ד. ~ ובדפוס לטריס. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מקצת ספרים.

❧ רשימת הספרים ❧

כתבי יד טברניים / מזרחיים

טא"ס – טברני א ספיר. עדויות על כתר ארם צובה (נכתב ע"י שלמה בן בויאעא בסביבות שנת ד' אלפים תר"פ – 920, הוגה נוקד ונמסר ע"י אהרן בן משה בן אשר גדול בעלי המסורה) במקומות החסרים, ע"פ עדות של יעקב הלוי ספיר בקובץ מאורות נתן.

ט"ב – טברני ב. לנינגרד B 19a. תנ"ך. נכתב בשנת ד' אלפים תשס"ט – 1009.

ט"ג – טברני ג. ששון 1053. תנ"ך. נכתב במאה ה-10 (בסביבות השנים 900–1000).

כתבי יד ספרדיים

ס"א – ספרדי א. ירושלים 4-790. תנ"ך. נכתב בבורגוס שבספרד בשנת ה' אלפים כ' – 1260.

ס"ב – ספרדי ב. פריס 26. תנ"ך. נכתב בטולדו שבספרד בשנת ה"א ל"ב – 1272.

ס"ג – ספרדי ג. מדריד 1. תנ"ך. נכתב בטולדו שבספרד במאה ה-13 (בסביבות השנים 1200–1280).

ס"ד – ספרדי ד. פריס 21. תנ"ך. נכתב בקסטיליה בסביבות שנת ה' נ"ה – 1295 (יש בראשו קביעות שנים משנת נ"ה).

ס"ה – ספרדי ה. קולוני בודמר 21. תנ"ך. נכתב בספרד במאה ה-13 (בסביבות השנים 1200–1300).

ס"ו – ספרדי ו. ששון 508. תנ"ך. נכתב בשנת ה' אלפים ס"ח (1308).

ס"ז – ספרדי ז. ששון 82. תנ"ך. נכתב בסוריא בשנת ה' אלפים ע"ב (1312), ע"י ר' שם טוב בר אברהם אבן גאון, בעל המגדל עוז על הרמב"ם.

ס"ח – ספרדי ח. ירושלים 8-1401. נכתב בסרגוסה שבספרד בשנת ה' אלפים ק"א (1341).

כתבי יד אשכנזיים

א"א – אשכנזי א. ברלין 1213. תנ"ך. נכתב במאות ה-10–11 (בסביבות השנים 1050–1150).

א"ב – אשכנזי ב. ויימאר 651–652. תורה והפטרות. נכתב בווימאר שבגרמניה בשנת ה"א נ' – 1290.

א"ג – אשכנזי ג. מינכן 2. תורה עם תרגום, מגילות והפטרות. נכתב בגרמניה במחצית השנייה של המאה ה-13 (בסביבות השנים 1250–1300).

א"ד – אשכנזי ד. פראג 6. תורה הפטרות ומגילות. נכתב במאה ה-14 (בסביבות השנים 1300–1400).

דפוסים

מק"ג – מקראות גדולות. תנ"ך. נדפס בוויניציאה בשנת רפ"ד – רפ"ו.

רוו"ה – ר' וולף היידנהיים. מגילת מאירת עינים. נדפס ברעדלהיים בשנת תקפ"ה.

לטריס – תנ"ך. הוגה ע"י מאיר הלוי לעטערס. נדפס בווינה בשנת תרי"ב – 1852.

גינצבורג – תנ"ך. נדפס בלונדון בשנת תרצ"ב – 1932.

קסוטו – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשי"ג.

קורן – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשכ"ה.

ברויאר – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשל"ז.